

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ

№6 (35), середа, 21 березня 2001 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Дуй берша манушенгеро романо невіпе "Романі Яг"! Два роки ромській народній газеті "Романі Яг"!

Сто рядків журналіста - в номер!

ГАЗЕТА ВІДБУЛАСЯ!

Дорогі наші читачі!
Вочевидь, пам'ятаєте той день і час, коли прийшов до вас перший номер газети "Романі Яг"! А тепер у ваших руках - тридцять п'ятий.

Газеті виповнилося два роки. Ніхто не очікував, що невелике провінційне обласне місто Західної України - Ужгород - Фонд "Відродження" обере для створення першого ромського видання. Правда, були спроби і раніше в інших містах розпочати випуск ромської газети, наприклад, в Ізмаїлі. Проте дали пілотного номера не пішло. Ми вистояли. Розвиваємося. Газета відбулася! Вже два роки ми ідемо до читачів з нашим виданням.

На сторінках газети до відомих уже рубрик "Світ і ми", "Право і ромі", "Ромські громади" додалися нові: "Ромі в Інтернеті", "З пошти "Романі Яг", інші.

Ми гостро реагуємо на всі дискримінаційні публікації в українських виданнях, а також і близького

зарубіжжя. Хочемо відзначити, що сьогодні журналісти всіх обласних видань із розумінням поставилися до пропозиції нашої редакції не підкреслювати у розділах кримінальної хроніки етнічну принадлежність - ромське походження.

З початку січня цього року ми вже маємо і електронний варіант газети, свою веб-сторінку, яка розширила коло читачів.

Здобутком роботи нашої газети вважаємо те, що у лютому місяці цього року відбулася у нашій редакції зустріч із представниками Фонду "Відродження" та координатором програми "Ромський медіа-фонд", на якій ставилося питання про надання газеті вищого статусу - загальноукраїнського рівня.

Це висока оцінка роботи колективу по формуванню позитивного іміджу ромів. Читачі неромі отримують правдиву інформацію про високу музичну культуру цього народу, його багату фольклорну спадщину, історію, традиції.

Статус загальноукраїнського видання накладає значно більшу відповідальність на редакційний колектив. Адже необхідно буде висвітлювати не тільки проблеми одного регіону, а всієї України.

Будуть створені кореспондентські пункти в Києві, Дніпропетровську, Ізмаїлі та інших містах.

Сьогодні, дорогі читачі, ви тримаєте в руках черговий номер "Романі Яг". Газета постійно удосконалюється за змістом, дбаємо про зовнішнє художнє оформлення. Два роки - час немалий. Започатковано нові, ефективні форми роботи - візні редакції у "гарячі" точки, де потрібно втрутитися і допомогти у розв'язанні тих чи інших ромських проблем. Як наслідок, опубліковано матеріали з Іршавського, Мукачівського, Березівського та інших районів.

Подано проблемні статті про охоплення освітою ромських дітей, екологію таборів, необхідність отримання ромами надлив під час розпалання землі. Колектив редакції у постійному творчому пошуку, розуміє відповідальність за газетне слово, з яким іде до людей.

Євгенія Навроцька

ЕПІГРАФ НОМЕРА:

Романіне хачол
дро рат.

Романіне

гаджендар
на чореса!

Романіне дре

песте ракг,

Ав ром ромеса -

манушеса!

Циганський дух

в нецигана

не купши,

не вкрадеш,

З тобою

має бути

він усю життєву путь.

Коли живеш достойно ти - достойно і умреш,

Будь, цигане, і циганом й людиною ти будь!

Міха Козимиренко

Вари в новій карі

Достеменно так можна сказати про те нове горе, що впало на людей із лаводком 2001-го року.

Сто сорок сім ромів розміщено у Берегівській ЗОШ І-ІІ ст. № 7. Магдалина Калманівна Надьдиректор цієї школи - розповіла:

- Перший поверх звільнили для цього імпровізованого табору. А всі наші вихованці вчаться на другому поверсі. Всього у нас дев'ять класів. Триста десять школярів будуть відвідувати заняття у дві зміни. Всі педагоги прониклися співчуттям до біді ромів. Вчора обідали 210 людей (вчора, тобто 8 березня - автори), з них 86 дітей. Люди привезли автобуси. Переживали, аби вчасно отримали їжу. І добре, що на допомогу прийшли вівники реформатської церкви. Вони поділилися усім, чим могли. Приготували страви на своїй кухні, намагалися, щоб все було теплим.

Бесідуємо з жителями цього тимчасового помешкання. Обличчя у людей невеселі, як і настрої. Виявляється, сплять на голий підлогу, навіть матраці не знайшлися. До того ж серед них багато дітей, яких матері тримають на руках.

Редакція "Романі Яг" у місяця весняної трагедії

ГОРЕПАД — 2001-го

На знімку: розмова А.Адама з потерпілими

Із школи подалися шукати штаб роботи у період надзвичайної ситуації.

У райдержадміністрації зустрілися із завідувачим райвно С.В.Медведем, Степан Вільмошівич пояснив, що ситуація під кон-

тролем. Так, дійсно з с. Вари вночі 6 березня було вивезено 4 автобусами 128 осіб. Зараз у школі проживає вже 211 чоловік, які прибули з інших населених пунктів. Із варівських ромів 25 тимчасово живуть у с. Гать, а 10 осіб - в Іванівці.

На запитання, чому людей ще досі (наближався час обіду) не нагородовано. Чому люди сплять, коли не на ліжках, то хоча на матрацах, почули виправдання. Вони зводилися до того, що немає звідки взяти. Нагадали завривно, що дорожю до Берегова бачили десяток машин, навантажених і ліжками, і матрацами, і ковдрами. Він знизував фінансування. Зараз везуть для людей резервуари з питтєвою водою.

Можна було сподіватися, що в райдержадміністрації всі ті службовці пройнялися тривогою за людей, які опинилися в біді. В одному з кабінетів побачили карту району. Там всі вогнища, де вода набрала лиха, чітко позначені. Але скупу інформацію отримали про стан на місяць.

Пообіцявши через кілька годин повернутися в школу й подивитися, чи людей нагородували, поїхали на місце події у с. Вари.

Перед мостом, що з'єднує дві

половини села, стояли десятки автомобілів з різними номерними знаками.

Як вийшли на дамбу, то очам відкрилася справжня трагедія. Хати по вікна, а місцями і вище стояли у воді. На кількох човнах, якими правила найвправніші селяни, перевозили нехитрий домашній скарб. Деякі жителі просилися, аби їх підвезли подивитися на їхні будинки. Кінооператори різних телестудій України та інших держав знімали це людське горе.

Більше кілометра пройшли дамбою. На тому місці, де її перерили, щоб вода перетікала з місць затоплення у Боржаву, було перекинута кілька дощок. Через цей хиткий місток з острахом переходили люди, простуючи дамбою до своїх осель. Серце стискалося. Невже немає ще двох дощок, щоб зробити безпечний місток. Кілька мільйонерів, коли дійшли до цього місця, не наважились перейти на іншу сторону.

- Вночі, боїмося по цьому містку переходити, - говорила жінка, тримаючи за руку хлопчика шкільного віку. Де ж ті тисячі гривень, про які говорять по радіо і телебаченню? (Продовження на 2 стор.)

Редакція "Романі Яг" у місцях весняної трагедії

ГОРЕПАД – 2001-го

(Закінчення Початок на 1 стор.)
І дійсно, так уже воно у нас по-велося. Любимо говорити і співчувати на словах. До речі, і різне високє начальство заглядає на дамбу, одягнене у повеневу "екіпіровку". Фотографи знімають підтоплені хати, човнарів, представників з уських фондів та служб. Кури вкокують на дахах, півні кукуркають в обід з голоду...

Люди нарікають в основному на місцеву владу. Будинки у деяких чиновників ростуть як на дріжджах. Та й голова Варівської сільради звів для себе та сім'ї чималенький коледж.

- Є у нас і архітектори, і землевпорядники. І всякі служби. Чи не вони мали бути знати, що хати слід зводити не в долині, яку постійно підтоплює, а на правому боці Боржави?

Повінь висвітлює дії всіх: місцевої влади, районної. Чи не настав час притягти до відповідальності тих, чим службовим обов'язком належало попередити цю катастрофу в горах і долині?

Та повернемося знову у Берегівську ЗОШ І-ІІ ст. № 7. Люди пригнічені. Лише за якийсь час завирувало тут життя. Підїхала автомашина. Вона привезла мінеральну воду, сметану, молоко. Заступник голови Берегівської райдержадміністрації Степан Асланов:

- Ця допомога від фонду "Милосердя" з Ужгорода. Детальнішу інформацію можна отримати від пана Ромоцького. Там вода, надіслана підприємством "Алекс" з обласного центру. Ви правильно сказали, що це допомога від СДПУ(о). Безкоштовна. Гуманітарна.

Кози на другому поверсі

Скільки не просив Шандор Форкош та його дружина Марта голову с. Вари З.Ковача про виділення іншої ділянки для відбудови хати, але рішення голови було категоричним: будуватися на старому місці! Пообіцяли і кредит, і будівельні матеріали. Люди повірили. Поруч зводилися хати-палаци, що аж було було глянути і їм хотілося мати щось гарне і мічне.

З самого фундаменту відбудували заново хату, після повені 1998 року. Витягували стіни. Проте кредит, виданого державою, але

розподіленого сільською радою, вистачило тільки на те, щоб закрити хату. Дощок на підлогу, вікна Шандор Ференцович ніяк не міг отримати, хоч постійно звертався до місцевої влади. Жили у маленькій кімнатці з чотирма дітьми, сподваючись, що ось-ось видадуть необхідні матеріали і за літо закінчить свою хату.

Проте не так сталося, як задумувалося.

- Шостою березня з ранку різко став підніматися рівень води

Ситуація, що склалася у сім'ї Чотарів, яка проживає на вулиці, що має назву "Новий хутір" і без номера (кому це видно?), не єдина у селі. Навіть із дев'ятнадцяти тисяч п'ятсот форинтів, виділених угорським урядом, ця сім'я отримала тільки одинадцять.

З публікацій в обласній пресі відомо, що найменше матеріалів для відбудови житла виділено ромам. Та й як свідчить пошта "Романі Яг", допомога не завжди доходила до ромів, котрі постраждали від повені.

Ми повертались назад до центру села Вари дамбу, що нби кипіла і стогнала під нашими ногами: "Що ви люди робите?"

Вияснили в голови Варівської сільської ради З.Ковача й таке питання: куди поділись двадцять вагончиків, що були передані урядом Угорщини для потерпілих від повені 1998 року? Чому повністю

обладнані будиночки під тимчасове житло безслідно зникли? Чому їх каркас обдираний (досять акуратно) використовується як прилавки для торгівчів біля самої сільради? Невже вони - німий доір владі, бездушності, здринькати місцевого чиновництва? Чи, можливо, це спеціально робиться, аби вивити ромів з села, не перемішати їх проблемами працевлаштування, навчання, виплат пенсій?

Час покаже...

Кам'янське. Хто піде ромам назустріч?

Повінь 1998 року добре пройшла по жителів вулиці Жовтневої цього мальовничого села.

Прямо з с. Вари мали намір поїхати в інші села — Оросієво, Грабараво, Бадалово. Проте шлях туди був затоплений і забороною було всякий проїзд. Відкритою залишалася об'їзна дорога на Іршаву. Ще здалеку, може за кілометр, побачили жорбу людей, що стояли на вулиці. Більшість була одягнута по-святковому.

- Чекаємо приїзду Президента Л.Кучми. Вже знаємо, що з Києва він летить ліпаком до людей, які найдуужче постраждали від повені, а ми такі!

Сказали людям, що можливо, приїзд Президента очікується наступного дня. Найбільш "зятят" нам сказали, що стояти можуть на дорозі до завтра, бо стільки накопичилося у людей бід, а втратили вже віру, що їх може розв'язати місцева влада.

Навперербій запрошували у своє обійстя. У Світлани Михайлівни Лакатош 1961 року народження, у якій трое дітей, дах з будинку зірвано, підлога прогнила. Як і де перебути з дітьми. Юлія Юрївна Лакатош вже немолода. Як матір, у неї болить серце і за своїх, і чужих. Вважає, що коли місцева влада так дбатиме про ромів, то діти у вогких кімнатах похворіють. Та хіба лише діти?

Будинок під номером 235. На нього було виділено 17900 цегли, 85 листів шиферу, 540 гривень. Зосередили увагу на цифру 540 гривень... Хіба можна за них най-

На знімку: паводок у Варах

няти майстрів? Майже парадокс: За шість тисяч доларів куплено будинок для родини Лакатоша Івана, який з дружиною Ганною виховує четверо дітей. Тепер він у аварійному стані. Диву давалися, коли побачили стіни цього "валютного дому", зведеного з саману.

- Невже за 6 тисяч доларів не можна було кращого придбати? - Та хто давав мені ті гроші? - розводять руками господар. З дружиною і дітьми не мали куди прихилити голову, тому й погодилися на те, що пропонувала влада.

Терезія Ваксільна Лакатош каже, що ще одні повені вона вже не переживе.

Марія Міколаївна Лацко живе у будинку за номером 228 згаданого вулиці і чоловік Іван Густавович запрошує подивитися, що у нього заробила повінь. Четверо дітей туляться до батьків. У кімнатах вогкість, запах намулу.

Постраждали будинки В.М. Лакатоша (будинок 227 "б"), у якого трое дітей, П.М. Лакатоша (будинок 227 "в") інших. Можна б розказувати і розказувати про негаразди, принесені водою у кожному ромську родину. Протягом двох днів, коли людей вивезли у спортивний зал школи, що знаходиться у цьому ж селі, то не потрудилися подбати про їжу для маленьких і немінчих. Інші якось би витримали голод.

Ми таки розшукали у Кам'янському голови сільської ради Івана Андрійовича Гичка і разом з заступником голови райдержадміністрації Євгеном Івановичем Савко знову повернулися на вулицю Жовтневу. Що виявила наша, тепер уже спільна, розмова? Голова сільради божився і хрестився, що

він розривається в турботах про ромів, а заступник голови райдержадміністрації відмовчувався.

Резюме: Мудрі люди з вулиці Жовтневої причиною нищівної своєї трагедії вважають таке:

Перше. Ще 1998 року вони просили від голови сільської ради, щоб їм виділили для новозабудови, взаєм зволоженої місцевості по вул. Жовтневій, горбок на віддалі 300 метрів звідси. Там, як знають від старожилів, вода ніколи не добірається. Їм виділили.

Друге. Влада має винести урок для себе і піти назустріч людям.

На знімку: розмова в школі

у річці Боржаві. Спочатку ніхто не сприймав це серйозно. Зима була малосніжною, а на те, що три дні лив не перестаючи дощ, ніхто особливої уваги не звертав. Вдень вода стала підтоплювати землю під дамбу, а потім почала переливатися через цей бар'єр. Шостою березня о двадцятій годині вчора вже всі зрозуміли: йде беда!

Вивів і своїх трьох кіз на другий поверх, кинув їм сіна, загнав туди курей, щоб було їм веселіше, і вже по коліна у воді з дружиною помандрував до школи, де всіх збирали з потопленого району. У Берегівську школу йти не захоплю. Ось стоїмо на дамбі і думаємо, як там наші кози, кури? Коли спаде вода? Як житимемо далі? Чи дістанемо врешті те, що нам виділила держава?

"З восьми з половиною тисяч гривень я отримав дві..."

Поки ми розмовляли з сім'єю Шандора Форкоша, підійшов ще один ром, що стояв поруч на дамбі річки Боржави і дивився на свій затоплений по вікна будинок.

- Я теж не добував свою хату, хоч минуло вже більше двох років з часу повені 1998 року. Скажу більше. З чотирнадцяти кубометрів пиломатеріалів отримав тільки сім. Цього не вистачало, аби зробити нормальний дах під шифер. Був змушений позичити від брата два куби на дах.

На знімку: плачуть голодні діти

Заболочена місцевість знову забере гроші і на людей чекає третя катастрофа.

Горепад 2001 року - пересторога, можливо, остання для можновладців. Не треба маніпулювати довір'ям людей. Роми живуть під таким же небом України, як українці, угорці, румуни та представники інших народів багатонаціонального Закарпаття.

Газета "Романі Яг" взяла під свій постійний контроль хід ліквідації наслідків повені 2001 року у селах, де проживають роми.

Редакція "Романі Яг" у місцях весняної трагедії:
А.Адам, Ю.Зейкан, Є.Навроцька

На знімку: до будинків ще можна дістатися

• ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА •

В Угорщині почала трансляцію перша ромська радіостанція

У столиці Угорщини Будапешті 11 лютого цього року вперше виїшла в ефір радіостанція, передачі якої транслюються ромською мовою. Її метою творці бачать розгляд проблем північного ромського населення Угорщини. Радіостанція пропонує слухачам новини, національну музику, передачі про культуру й походження ромського народу. Це перше подібне радіо в Угорщині й одне з перших в Європі - лише в Македонії існує кілька ромських радіостанцій, що висівають ромською мовою. Як вважають організатори станції, вона буде сприяти освіті ромів, формуванню в них більш високої національної самосвідомості. Радіостанція фінансується низкою західних організацій, у тому числі фондом Дж. Сороса та Європейським Союзом. Аби розпочати віщання на постійній основі, ромському радіо потрібно здобути перемогу в конкурсі у двох станцій християнського спрямування.

Політична ситуація у нашій країні останнім часом, м'яко кажучи, нестабільна. Не за горами вже й наступні вибори до Верховної Ради України. Актори сучасної політичної сцени не виправдали надій громадян. Можливо, час вийти новим її героям? Людям, які дійсно зможуть вивести країну з економічної прірви, вказати стабільний орієнтир, змусити з нею рахуватися. Та чи є такі?

Судить сама.

Колі героя моєї статті Олександра Григоровича Свістунова запитали (див. "Ізвестия" № 126, від 11. 07. 2000р.), чому він зайнявся політикою, адже він бізнесмен і бізнесмен процвітаючий, пан Олександр відповів: "Я не належу до тієї породи бізнесменів, для котрих головне - це одна хтв, це одна вилла, ще одна пара породистих коней. Я за освітою історик, викладав у вузах, і для мене моя душевна рівновага, моя внутрішня мета набагато важливіше ніж заробітки. Заробіток заради заробітку для людини є руською душею не може бути життєвою метою. Я не хочу, аби моя біографія була записана на банкоматах. Тому я і пішов у політику".

Мене, кореспондента "Романі Як", звичайно ж цікавили не тільки шляхи виходу країни з політичної та економічної кризи, але й бачення ролі ромів у політичному та суспільному житті нашої держави. Саме тому мене й зацікавила постать ініціатора створення нової неординарної української партії "Союз народів України". Ось уривок нашої з ним розмови.

Пане Олександр, чим Ви керуєтесь при створенні нової партії "Союз народів України"?

Скажу відверто, я пройшов довгий шлях, поки зрозумів роль громадян у політичному процесі країни.

Сам я починав із суспільної роботи, вичищує із створення громадської організації, яка захищала права національної спільноти, в той час - росіяни. І приїшов до висновку, що через якесь громадське, так би мовити, напрямки допомогти людині зараз неможливо.

Тоді я вирішив піти іншим шляхом: шляхом створення економічних структур, які б працювали на людей, на загал, і могли б їм допомогти. Я відкривав заводи, кілька заводів купив, щоб створити робочі місця, побудував агрокомплекс, це теж дало нові робочі місця. Але розумієш, неможливо, як то сказав один персонаж п'єси "В степях України", "побудувати соціалізм в окремо взятому колгоспі". Так само неможливо процвітати, коли загалом економіка не розбудовується.

Тому вирішити усі соціальні та економічні питання неможливо без участі у політичному процесі. Я дійшов висновку, якщо ми, представники народів, що населяють Україну, не будемо представлені на політичному рівні й не будемо захищати інтереси свого населення, то не зможемо вирішити ані

ні ролі ромів у політичному житті України. Я думаю, що й у пдсвідомості представників ромських культурно-національних організацій вже пробудилася потреба приймати участь у політичному житті країни. Ромські табори, пелєрези, рано чи пізно прилянуть. Роми усвідомлять, що вони є

іальних й багатьох інших пійгань по відношенню до ромів.

В Угорщині існує ромський Парламент, який очолює Флоріан Форкош. Чи можливо створити щось подібне й в Україні?

Ромський Парламент в Угорщині існує тому, що там проживає

Міністерство працювали кадри від національних меншин, як це робиться в інших країнах. Щоб це не були кадри, призначені з Києва. Тобто, щоб ми безпосередньо приймали участь у діяльності цього Міністерства й самі мали можливість впливати на прийняття законів з питань об'єднання національних меншин, приймати участь у розподілі бюджету по деяких районах, де компактно проживають ті чи інші національності тощо. Й тут слово ромів повинно мати дуже велику вагу.

Якщо вдасться організувати партію "Союз народів України", то у її програмі чи планується виділити окреме місце для найбільш кількісної та обделеної меншини - ромів?

- Так. Ми готові висунути список 15-ти прохідних людей, до якого включити й представника від ромських організацій. Кого вони виберуть - це їх справа. Мало того, що ця людина буде представленою у Верховній Раді, ми готові вислухати її пропозиції, попрацювати разом з ними і на них для того, щоб роми висували своїх кандидатів і в місцеві органи влади: районні, обласні, міські адміністрації.

Можна співпрацювати у цьому відношенні й з угорською меншиною Закарпаття, з румунами... Це консолідована позиція, яка, думаю, буде втілюватися у життя.

Ваші побажання читачам "Романі Як"?

Головне, що хотілося б побажати, це ромського щастя. Яке воно, нехай кожен вибере для себе само. Побажати здоров'я, радості, успіхів. Успіх не тільки життєвий, але й політичний. Роми повинні бути громадянами України, які не тільки мають якісь права, якісь обов'язки, а які є повноцінними громадянами. Вони повинні стати народом, який матиме своїх найбільш талановитих представників у політиці, економіці, музиці, науці, культурі. І я хотів би, щоб цей народ зміг реалізувати свій творчий потенціал у всіх сферах життя. І якщо він зможе зробити це, а потенціал у нього є і дуже великий, оце, я думаю, й буде велике ромське щастя.

У свою чергу хотілося б побажати Олександру Григоровичу успішного дебюту у новій для нього ролі, ролі політика. Побажати залишитися вірним своїм переконанням, стійким у подоланні труднощів, побажати творчої наснаги та професійного росту, витримки в випробуванні владою, досягнення життєвої мети і, звичайно ж, міцного карпатського здоров'я.

Розмову вела Наталія Герцер

Нові постаті політичної сцени - новий шанс врегулювання політики

Свістунів Олександр Григорович народився 23 лютого 1947 року в м. Львові, Росіянин.
По закінченні середньої школи служив в армії, згодом працював на заводі "Електрон" майстром, начальником цеха, начальником виробництва.

У 1978 році закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка. Вчився в аспірантурі.

З 1977 по 1982 рік викладав у школах та вузах Донецька й Львова.

З 1983 по 1987 рік працював механіком на залізній дорозі, начальником рефрижераторного поїзда.

У 1987 році створив і очолює виробничий кооператив, у майбутньому - об'єднання кооперативів і ряд виробничо-комерційних підприємств.

З 1995 року - Президент Асоціації ділового співробітництва підприємств "Славяни", куди входить 20 фірм, 3 заводи, агрокомплекс, система кабельного телеба-

чення. Автор й розробник низки перспективних програм із розвитку економіки Західного регіону України.

Веде активну громадсько-політичну діяльність.

У 1996 році виконував обов'язки члена Ради співвітчизників при Державній Думі Росії, був обраний Президентом Конфедерації російських общин і організацій західних областей України.

У 1997 році організував Асоціацію національних товариств Львівщини.

Брав участь у виборах 1998 року, як кандидат у депутати Верховної Ради.

У 1999 році ініціював створення Конфедерації національних товариств західних областей України, у яку ввійшло близько сорока організацій національних товариств восьми західноукраїнських областей.

У 1999 році провів І-й з'їзд росіян України, на якому його було обрано заступником голови Російської Ради України. З липня

1999 року на установчій конференції його було обрано головою Російського Руху України, який за короткий час став члнською силою, об'єднує росіян України й представляє їх інтереси.

Організатор Міжнародного Форуму України, установчий з'їзд якого відбувся 5-6 лютого 2000 року в Києві і на якому його було обрано головою Президії новоствореної організації.

Протягом багатьох років надає різноманітну матеріальну підтримку російським організаціям та приватним особам.

питання з приміщенням для наших культурних потреб, ані питання з роботою для людей, ані питання з нашим соціальним забезпеченням. До всього цього потрібно йти лише через політичну участь представників наших національних спільнот (у тому числі й українців) у політичних процесах, які відбуваються в Україні.

Види на сто відсотків впроваджені в успішній реалізації даного задуму?

У нашій державі на сто відсотків ніхто не вловенний. Є певні острахи. Але я на 70-75% переконаний, що успіх буде. Чому? Тому, що у створенні партії "Союз народів України" беруть участь дуже потужні організації країни.

Як Ви бачите роль ромів у політичному житті України?

Хочу сказати, що зараз тільки починається процес усвідомлен-

громадянами України. Отже, змінити і свій політичний світогляд. Треба тільки, щоб вони відчували себе повноцінними громадянами з повним розумінням як своєї відповідальності, так і своїх прав та обов'язків. Якщо роми не будуть приймати участі у політичному житті України, вони ніколи не зможуть реалізувати тут свої громадянські права. До них знову буде відношення, як до людей, що просять милостиню на вулицях, а ті, що більш-менш займаються фінансовими справами, завжди матимуть урзані права. Але маючи своїх політичних представників у місцевих органах влади районного чи обласного рівня, на рівні Верховної Ради України, матимуть можливість реалізувати свої права у більш повному обсязі. А для ромів це, я вважаю, сьогодні найважливіше. Адже, через політичні права можна перейти до постановки економічних, соц-

великий відсоток ромів (понад мільйон), за територією Угорщини менше, ніж Україна. Де в майже 50 мільйонів населення півмільйона - роми. Це потужна сила, але недостатня для того, щоб створити подібний Парламент на всукраїнському рівні. Регіонально це можна робити, наприклад, на Закарпатті. Але я пропоную піти іншим шляхом: шляхом об'єднання інтересів через систему партії народів України, яка б відтворювала інтереси й національних меншин України. В тому числі й грек, болгар, румун, угорців, росіян і т.д.

Якщо б партія "Союз народів України", яка відтворює інтереси національних меншин України, не створювала свій уряд, а добилася б створення Міністерства в справах національностей, то, можливо, це й було б те правління, яке вирішувало б і ромські питання. І обов'язково, щоб у цьому

Роми чекали зустрічі з Геннадієм Удовенком

Голова Комітету Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнародних відносин з 4 до 6 березня перебував на Закарпатті, маючи свою порівняно широку програму. Однак повільно стала на перешкоді багатьох його запланованих зустрічей. Й представники від ромів Закарпаття мали намір побувати на місцях його приїзду - у Хусті, Рахові, Тячеві - а при можливості й особисто звернутися з найбільшими проблемами.

Природна стихія відкоригувала плани. Прямо з вокзалу в Му-

качеві гість різко змінив маршрут - вода дала змогу дістатися Сльця, побачити заліп плаводком поля Зарчача, Великих Ком'ят. Народний депутат України і на Березівщині (до Хуста вже не миг автоматично пробратися) власними очима спостерігав биди чергової весняної повені в Карпатах.

Геннадій Удовенко все ж провів в Ужгороді прийом як Голова Комітету Верховної Ради, уважно поставившись до чи не двох десятків відвідувачів різних національностей.

Вл. Ініф.

Я пишу до вашої газети у надії, що допоможете. Недавно побувала у таборі с. Жнятино на Мукачівщині. Привела туди поштів розповідь про церкву, яку недавно споруджено. Там довелось мені вислухати скарги кількох десятків жителів. На що? Бідність, безробіття, хвороби. Навіть п'єсу гурини, які віділяють на соціальні потреби, видаються неадекватно.

Посудіть самі: Поліогі Емма не отримує жодної допомоги. У смідесять три роки залишилася сама на сам в бідність. На весь табір тільки четверо літніх ромів отримували пенсію. Звичайно, претензія мешканців табору адресує Гейзі Гейзович Палу, старості (біровов). Він представник культурного товариства по захисту угорських ромів Закарпаття "Бергер Роман". Гейза Гейзович - людина напрочуд добра, комуні-

Із пошти "Романі Як"

Влада не хоче нас чути...

кабельна. Та не варто зловживати цим - знаєць кількох мов само-віддано ставиться до своїх обов'язків. Він вступає в справжні "бати" з тими, хто не хоче уявляти про бідні роми, перейняти їх проблеми. До речі, жоден мешканець табору не притягувався до кримінальною відповідальності. Живуть роми по совість.

Жга Горват, 1939 р.н. окаржиться на хворобу легенів. Чим лкувати? Анжела Форкош, 1979 р.н. Турберкульоз легенів. Її доньці - три місяці. Залишили в лікарні. Втім, ось її розповідь:
- Аналіз здала. грошей на уклі (ін'єкції) не маю. А мені кажуть: "Дістань, бо не обійдеши биди".

Дещо збрала. Але того виявилось мало. Що маю робити? Невже померу, залишивши малу дитину?

Біров (у літах) навряд чи спроможний вирішити десятки проблем, які нині постали. Він радий, що хоч у таборі світло не відключили й ї не сидять роми у темній. У таборі є багатодітні см'ї. Але місяцями не отримують допомоги... Старші люди мені говорили: "Добре, що в таборі уже діє церква Живого Бога. Ходимо туди, молимося. Хіба один Бог нам допоможе. Влада ж не хоче чути про биди жнятинських ромів."

Дарина Піжо
(с.Княтино,
Мукачівський район)

"Таємничий" гепатит...

Другий день важкі хмари плавли небом. З них лив і лив дощ. У вікна автомобіля билися каламутні дощички. Маленькі "двірники" очищали скло, поскрипуючи дрібними камінчиками. Хоч мимоволі й викидали думки повернутися, а все ж тривожні сигнали з табору в Королеві змушували переборювати труднощі дороги.

... очима ромів

Незвичне захворювання серед ромських дітей схвилювало чи не весь Королівський табір. Рч у тому, що всі хвороби, якими переборювали чи хворіють наймолодші мешканці табору, їм відомі. А тут щось нове. Думали-гадали,

На знімку: молода мама в лікарні

звідки прийшла беда. Чи не одностайно матері почали пригадувати недоброякісні продукти, отримані як гуманітарна помч. Вім пояснимо: соціальні виплати (тобто грошова допомога) були замінені продуктами харчування. Ось саме їх і вважають першою причиною невідомої хвороби. Цифра вражаюча: 32 дітей! Як тут не забити тривогу!?

... очима лікарів

Знаємося, давно не доводилося розплутувати такий тугий клубок таємниц. Всі вони були зв'язані з перебуванням дітей у лікарні. Ми володіли інформацією, що з табору різним транспортом були доставлені хворі.

Розповідає Лідія Киретів, зав. відділенням Виноградського центральної районної лікарні:

- Масового отруєння дітей не було. Я володію ситуацією у районі. До того ж займаюся на 80% дітьми ромської народності. Тих дітей, про яких запитують, у нас у лікарні нема. Котрі тут знаходяться, не можна вважати покинутими, їх залишили на лікування. І коли протягом 7 днів мама не з'являється, то даємо інформацію у відділ освіти. Звідти працівник виїжджає за місцем проживання дитини. Але з досвіду скажу, що ромські діти найчастіше хворіють на піпторфію (зменшена вага дитини відносно існуючих норм), анемію, респіраторні захворювання, бронхіти.

Мами-ромки з с. Королева рідко залишають своїх дітей. Релігія (баптисти) не дозволяє робити цього.

З кабинета в кабінет, з приміщення у приміщення ми ходили, вияснюючи істину таємничого захворювання. Наче про якийсь "секретний об'єкт" говорили про нього різні медичні працівники.

Як кажуть, добре приходивши ноги, ступаємо у різні двері дитячого відділення. Вже зі слів пані Киретів знаємо, що сьогодні служиво з медикаментами. Вони навіть свої гроші вкладають, щоб пораз купити потрібне. З п'ятдесяти лікарів

А ось і залитий водою табір. Здалека запримитили, що з вікон виглядають люди. Виявляється, поява кожної нової машини їх тривожила: чи не знову з санепідемстанції вицитуватимуть мораль лікарів, мовляв, через них у таку погоду треба діставатися табору? Від поважного рома дізналися про невідому хворобу серед дітей.

чому дитячому відділенню раннього дитинства 32 - ромські діти. Нарешті дістаємося з пригороду до завідувачої інфекційним відділенням ВЦРЛ Магдалини Ромачевської.

Наш прихід Магдалину Гейзівну трохи здивував. Дійсно, - говорить вона, - були випадки гепатиту в селищі Королево. Та всі одужали і виписані з лікарні.

Вірусний гепатит - вірусна інфекційна хвороба. Вона не має сезонного характеру, але осінньо-зимовий період надзвичайно сприятливий для неї.

Поступово, крок за кроком, таємниця починає розкриватися. Коли добре розговорилися, то дізналися, що переживали не лише матери-ромки, але й працівники лікарні, так чи інакше зв'язані з вилковуванням хвороби.

В інфекційному відділенні трудиться 35 чоловік, з яких троє лікарі: Ірина Лушнкова, Лариса Ігнатко та сама Магдалина Ромачевська.

Досвідчені тут і медсестри: старша медсестра Ганна Лінчюк, (свого часу працювала у Монголі), Ганна Роман, Андріана Домокох. З відповідальністю ставляться до своєї роботи санітарка Ольга Чедрик та Ольга ЕгRESH.

Зайшла мова, чи не час би вже на базі одного з медичних училищ області готувати свої кадри медперсоналу з числа ромів. Виявляється, питання потребує вивчення. Нам назвали приклади, коли подібні кадри вже готувалися, але молоді спеціалісти поїхали працювати за межі області. Досі намагаються робити все, аби був контакт між лікарями і тими, хто потребує допомоги. На жаль, картина лише трохи прояснилася. Так і не дізналися про дійсне число хворих, коли вони прибули, скільки днів лікувалися, куди і ким виписані.

... очима санепідемстанції

Ниточка тугого клубка розстеження журналістського привела у центр міста Виноградово. Тут у будові колишнього медучилища знаходиться санепідемстанція.

У просторому кабінеті розмовляємо з головним державним санітарним лікарем Василем Киретівом. Очевидно, Василь Васильович уже знав про мету наших пошуків (дружина Лідія Киретів при нас телефонувала чоловікові про візит журналістів.) Отож, передоручив розмовляти з кореспондентами молодому завідувачу

епідеміологічного відділення Михайлу Данковичу.

Ситуацію коментує Михайло Михайлович:

- Біді почалися у другій половині листопада. Правда, тоді були хіба що поодинокі випадки.

Перший зафіксували у с. Боровому. Звідти ниточка потягнулася у Пидвиноградово. Захворіло п'ять осіб (серед ромів). Відомо, інкубаційний період гепатиту триває 21-25 днів. Інколи доходить і до 45 днів. Зробили все, щоб протягом 35 днів лікувати вогніщем захворювання, запобігти спалаху хвороби.

Весілля у Пидвиноградові привело до контакту вірусносів із здоровими людьми. І як наслідок - нові хворі. Якщо у Пидвиноградові захворіло тільки 7 дітей у віці 4-6 років, то у Королеві були 33 випадки. В основному хворіли діти молодшого віку, які не відвідували дошкільні заклади. З нашої точки зору, захворювання йшло побутовим шляхом.

Аби не втомлювати читача довгою розповіддю про цю хворобу, її перебіг, причини виникнення і т.д. і т.п. популярно скажемо так: щоб погасити спалах хвороби, закупили 500 кг хлороного вапна, сформували бригаду, яка приїхала в табір і засипала кожне подвір'я цим вапном. Проведена й заключна технічна дезінфекція у житлах.

Одним словом, ромські діти таки лежали в інфекційному відділенні, але не весь потрібний термін, а хіба що кілька днів. Більшість із них самовільно покинули лікарню.

Для обмеження поширення

На знімку: дружина брова Шамовка А

хвороби на загальному засіданні всіх медичних служб району було скоординовано заходи по його припиненню. Величезну роботу провела й дільничний лікар-педіатр Королівської лікарні Майя Чепель. Отже, таємниця гепатиту розкрилася.

Вірус у холоді не розповсюджується. Одним із шляхів поширення є погана вода. Треба пам'ятати, що після повені, коли забруднена доволі щільно, у тому числі питтєва вода, йде зараження продуктів харчування, які потрапили під затоплення.

Необхідно суворо дотримуватися норм гігієни, не вживати необроблені продукти, а також не обеззаражену питну воду.

Є.Сюрет
Ю.Камська

Березень - місяць пам'яті жертв Холокосту - цього нечуваного злодійства XX віку.

Продовжуємо публікувати матеріали на цю тему.

Наші інтерв'ю

Плями на стінах можна змити, а в душах - ніколи

У долині невеличкої річки Іршавки (Притоки Боржави) розкинулося, світячи черепичними дахами в різну пору, село Брід. Сьогодні тут проживає кілька ромських сімей. А в той час, коли був ще хлопчиком Петро Іванович Волошин, їх було далеко більше.

- **Петре Івановичу, Ваше дитинство, юність припали на нелегкі літа. Що особливо запам'яталося?**

- Лише по роках знаємо, що це був період Холокосту, тобто знищення ромів нацистами. Що запам'яталося? Ледве зводили кінець з кінцями. Часто вночі не міг заснути: дуже хотілося їсти. Батька забрали у малярську армію. Мадярки усіляко знущалися над людьми. Жандарми могли незалежно побити рома. Старших винювали у ліс. Заготовляли там у дощ і холод дрова, різали їх, копали роки. Я приносив інколи туди їжу.

Потім усіх ромів примусово зізнали в одне місце. Говорили, що поведуть у концтабір. Страшенно переживали. Старші розказували, що багатьох ромів із різних сіл забирають у Мукачево. Там вони мучаться в камерах каштелю, їжу дають рідко. Звідси теж будуть вивозити у концтабори у різні країни.

Не встигли німецькі та малярські фашисти знищити всіх ромів, бо вже прийшли руські...

- **А як опинилися в Порошкові?**

- Мама моя з Порошкова. Переїхали на постійне місце прожи-

вання. У Порошкові теж важко жили ромам. Спершу забрали євреїв із цього села, а також із Павлова, Оленева. За ними мали забирати ромів. Люди ходили, мов сновида. Черствий кусок хліба не йшов до рота. За жажом переповідалось про ті безчинства, які коять німці та радянські жандарми: гвалтують жінок та дівчат, усіляко знущаються. Жінки ховалися у лісах у ямах...Туди ж приводили й малолітніх дітей...

- **А як склалося ваше життя після вивезення Закарпаття?**

- Працював на різних роботах. А 1951 року призвали на службу в армію. Служив на Камчатці у піхоті. У званий сержанта повернувся додому. Скажу, що ми не роми, а волохи. Дітей виховував так, щоб шанували чесний труд.

Я маю уже шістьдесят вісім років. Не знаю ще скільки Всевишній мені дасть пожити. Добре, що поруч побудувалася моя сестра Юлія, дити, котрі вже дорослі. Ходимо в гості. Маємо намір з Юлією поїхати в Словаччину до сестри, яка там працює. Ми дуже любимо збирати разом. Тоді пісень повна хата.

Розказували сестри люди, що в концтаборах так били німці-садисти ромів, що кривавими були не лише підлога, але й стіни. Сказав я ці слова і до них додаю такі: плями на стінах можна змити, а в душах - ніколи. Під плямами розумію недобрі вчинки, непорядність...

Бесідувала О.Квіт
с. Порошкова
Перечинський район

Роми - крими з роду "цурпеладес"

Вже четвертий рік в селі Миколаївка Пегропавлівського району, що на Дніпропетровщині проживають три сім'ї з цього роду. Переїхали вони сюди чотири роки тому. Купили будинки і оселилися в них біля річки Самари.

Традиційними заняттями ромів-кримів є догляд за худобою - випасування, лікування. На першому місці, звичайно, - це коні, до яких у ромів особливе ставлення. За це з ними селяни розраховуються як нормними, так і продуктами. Зимою та весени чоловіки збирають у населення металобрухт, здають його. А жінки в той час займаються врожінням (хто

На знімку: Янош Огду, його дядько Віктор Семенович з братом Володимиром.

ним володіє) або просто ходять і просять. Всі роми цього великого роду несуть прізвище Огду. Крім них, у Миколаївці проживають і роми "влахи", між ромами і місцевим населенням встановились хороші контакти і одні роми добре відзняються.

Василь Кочанський
Дніпропетровськ

21 березня 2001 року "Романі Яг"

Романо скідіпе

24 березня минує два роки з часу виходу у світ першого номера газети "Романі Яг". Минулої середи редакція збирала на своєрідну раду (романо скідіпе) своїх активних читачів, авторів, щоб поміркувати разом із ними, які актуальні матеріали хотіли б вони прочитати на шпальтах видання, висвітлення яких тем, проблем, необхі-

дно взяти на контроль, які статті, кореспонденції, рубрики запам'ятались з попередніх номерів.

Відкрив романо скідіпе шеф-редактор газети "Романі Яг" Аладар Адам. Вела раду редактор газети Євгенія Навроцька. Пропонуємо деякі думки, міркування вголос наших читачів.

Тиберій Горват - голова товариства захисту угорських ромів Закарпаття "Унг-Ромен".

Я уважно читаю газету. На мій погляд, вона вже не ходить у дитячих черевиках. На сторінках порушуються актуальні проблеми з життя області, України, світу. У мене є друзі у Кишиневі, зокрема родина Караів - професійних трубачів, чи не єдиних професіоналів гри на цьому інструменті. Й інші корінні роми цікавляться газетою. Вітаючи колектив з двоюриним ювелєром, хотів би не знижувати її рівня. Приємно, що "Романі Яг" має угорську сторінку. Матеріали її в основному хороші, правда, треба звертати більше уваги на стиль окремих матеріалів.

А ще одна проблема дуже хвилює. **Буду так сердито говорити про неухайну нинішньої влади, що листя з дерев буде падати.**

Микола Товт - заступник начальника відділу у справах національностей та міграції Закарпатської обласної держадміністрації.

Як читач, вдячний колективу за змістовне видання. Сам факт виходу газети - помітне явище в культурно-громадському житті України. Я думаю, що подібне видання могло виникнути тільки у Закарпатті. "Романі Яг" намагається у цей непростий час зікнести думок, доносити правдиве слово до людей, намагається це робити толерантно, не сіючи заряду негативних емоцій, викликаючи почуття доброти. **Є певні здобутки колективу і логічно чекати їх продовження.** На першому місці - інтереси людини. Газета різноманітна за змістом, інформаційно насичена. Вона виступає як організатор, захисник, громадський адвокат простих ромів. Відзначив би її прозорість та відкритість. Маю підставу твердити, що у скрутний час газета вижила. У програмі розвитку Закарпаття в період до 2004 року виділено кошти на фінансову підтримку цього видання.

Дарина Дані - няня ромсько-

го дитячого садочка - школи №13.

Люблю читати у "Романі Яг" матеріали про виховання дітей, різні історії про життя ромів у давні часи. Хотіла б, щоб газета і далі друкувала цікаві матеріали, більше розказувала про життя жінок, не час від часу, а систематично.

Публікуйте більше рецептів страв з вишуканої ромської кухні.

Ігнац Тирпак - бров Перецьинського табору, голова Перецьинського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг".

Ромська тема була десятиліттями закрита. "Романі Яг" її відкрила.

Якщо проаналізувати більшість матеріалів, то вони злюбоденні. Добре, що газета знайшла золоту середину, маю на увазі ромську мову. Адже відомо, що у краї побуває ряд діалектів. А з побажання?

Частіше звертайтеся до старших мудрих людей. Вони вам підкажуть шляхи розв'язання проблем. Вміють порівняти сьогоденний стан з минулим. Свого часу ромська проблема була "закритою". Жодна газета не подавала навіть інформації про цей народ. Дякуючи пану Соросу та його Фонду "Відродження", який фінансово підтримує газету, вона йде до читачів.

Шандор Горват - голова культурного товариства захисту угорських ромів Закарпаття "Бергер Ромен".

Добре, що є ромська газета. Люди вже знають про неї, звертаються усно, дзвонять, пишуть. Я щойно приїхав з району, який переживав лихо. Побував у кількох селах і душа мене болить, що, на-

приклад, у с. Косино проживає 67 чоловік, які відселені із затопленого Липова. У с. Гаць в одному з приватних будинків проживає 77 чоловік з підтопленого села Вари. А загалом це велике село понесло значні втрати. Ще раз повторюю, добре, що є газета. **Ми можемо висловити свої претензії до тих представників влади, які не прислухаються до голосу людей.** Виявилось, що не всі були підготовлені до лаводку 2001 року. На місці подій побували журналісти "Романі Яг". Роми без прикрас розказали їм про свої негаразди. Сподіваємося, що газета не побойється висвітлити об'єктивно дійсний стан справ у затоплених селах.

Валентина Мірошніченко, м.Золотоноша Черкаської області.

Можна лише вітати, що газета задекларувала намір мати статус загальноукраїнської. Буде краща можливість висвітлювати питання не лише одного регіону, але й України. **Проблеми майже всюди однакові: освітні, економічні, політичні.**

Мирослав Горват - голова обласної молодіжної організації "Романі Черхень". Я дуже часто із журналістами буваю у відрядженнях по області, і на своїй бабусі, як живуть роми, чим цікавляться. Мої ровесники шукають на сторінках газети матеріали про молодь, її життя, турботи, захоплення. Багато їх зацікавили публікації про першу ромську школу в Ужгороді, школи у Середньому, Берегові. **А побажання маю такі: більше матеріалів про спорт, про життя ромських молодіжних організацій як України, так і закордону.**

Йосип Горват - радіотележурналіст ромської студії 107-FM, спвак.

Вважаю, що "Романі Яг" має бути містком між ромами Закарпаття, України та інших держав. Треба нам знати про здобутки ромського музичного мистецтва, нові віяння, напрямки. Зараз з'явилося немало молодих музичних груп, колективів, які шукають свій шлях у мистецтві. Відкидають стереотипи. Мені довелося брати участь у престижному фестивалі "Слов'янський Базар" - єдиному представнику від ромів Закарпаття. Переконався: при настірливій праці успіх прийде. Важливе спілкування митців, обмін досвідом. **Побажав би редакції боддай раз на місяць мати музичну сторінку**, де б можна прочитати про той чи інший музичний колектив, представників музичних династій. Сам охоче піду з редакцією на співпрацю.

Іван Тирпак - голова Великоберезнянського районного товариства "Романі Яг".

Наше багатогранне життя щодня приносить немало проблем. Ми вже звикли, що з тими, які важко розв'язувати, можна поділитися з журналістами редакції. Винести їх на суд читачів. А їх у газеті немало як в Закарпатті, так і поза межами. "Романі Яг" вже пише про життя ромських громад Дніпропетровщини, Одещини, Черкащини й інших областей. Кожен новий номер редакції намагається робити несхожим на попередній. Днями у розмові з редактором районки Юрієм Кичаком теж почув хороші відгуки про матеріали газети. Мовляв, свого часу "Закарпатська правда" найоб'єктивніше висвітлювала події в краї, а тепер це намагається зробити молода ще газета. **Пишіть правдиво. Не бійтеся, люди нас завжди підтримають, знаючи, що захищасте їх інтереси.**

Олена Бругош - студентка МАУП.

Газету чекаємо. Матеріали про молодь, студентство, правда, з'являються нечасто. Сподіваємося, що редакція запрошуватиме представників студентської та учнівської молоді не лише тоді, коли проводить велику раду читачів, але й частіше.

Бажали б прочитати і про нові молодіжні організації. **Хочеться, щоб журналісти поцікавилися дозвіллям молоді, яка навчається, побували на дискотеках, у дискотеках і розказали про це.**

Вадим Хльобас - юрист, представник правозахисного центру "Романі Яг" в смт. В.Березиний.

Газета вже пройшла період становлення і, як правильно підмітив пан Т.Горват, виростає з дитячих черевиків. Однак потрібно б (а це і наша вина, і вина інших юристів) більше писати на правозахисну тематику, про серйозні розслідування. **Треба акцентувати увагу на попередженні злочинів.** Газета повинна у тематичному плані 2001 року враховувати це.

Від редакції.

Зацікавлена жвава розмова відбулася на цій першій нашій романо скідіпе. Вирішено, що подібні зустрічі з читачами, обмін думками живить ідеями журналістів, не дає їм заспокоїтися. Подібні зібрання доцільно б практикувати боддай один раз на квартал.

Редакція вдячна всім присутнім за добрі слова про актуальність її матеріалів. Запевняємо наших читачів, дописувачів нинішніх і майбутніх, що газета має певну конструктивну спрямованість і буде надалі розвивати її.

Вітаємо із створенням нового ромського журналу!

17.01.2001 року в Македонії заснований новий журнал "Romatimes". Журнал виходить на 16 сторінках з інформацією з Європи та Балкан. Відповідає на запитання ромів та розказує про ромські проблеми. Журнал видається на трьох мовах: ромській, англійській, македонській. Виходитиме тричі на рік.

Ми протестуємо

Заява

Правління Міжнародного фонду "Відродження" звертає увагу на відверто ксенофобні висловлювання, що прозвучали у телепрограмах державного телебачення України 4 березня (програма "Сім днів", канал УТ-1) та 5 березня (програма "Акценти", канал УТ-1) цього року. В обох випадках йшлося про вживання назви ромської (циганської) меншини у суспільно принизливому та політично некоректному знаčení, які збуджують настрої національної, етнічної нетерпимості.

У програмі "Сім днів" В. Долганов запропонував глядачам відповісти на таке запитання: "Чи хочуть громадяни України, щоб на вулиці Хрещатик і надалі залишався бомжуватий циганський табір?". В програмі "Акценти" В. Липікура, у своїх коментарях щодо зносу намегового містечка на Хрещатику, назвав представників громадськості та політичних партій, які знаходилися в наметах, "полиціганчанами".

Міжнародний фонд "Відродження" вважає за неприпустиме виникнення подібної практики у демократичному суспільстві. Правління Фонду нагадує відповідальним особам про існування міжнародних норм, які ратифіковані Україною 1998 року й які вказують на необхідність з боку держави захищати права національ-

них меншин (Рамкова Конвенція, ст.б, п. 2). Правління МФФ звертає увагу на факт порушення цих норм з боку офіційних засобів масової інформації.

Міжнародний фонд "Відродження" як неурядова благодійна організація, що першою в Україні цілеспрямовано почала допомагати освітньому та культурному розвитку ромів, зміцненню авторитету ромських громадських організацій, висловлює свою стурбованість щодо вживання назви ромської (циганської) меншини в політично забарвлених висловлюваннях. Офіційна політика дискримінації ромів, як етнічної групи, добре відома з історії тоталітарних режимів. Ми не повинні забувати, що в недалекому минулому сотні тисяч ромів стали жертвами расистських переслідувань та етнічних чисток.

Ми сподіваємося, що журналісти УТ-1 продемонструють добру волю та здатність до міжетнічного діалогу.

Ми закликаємо громадськість відмовитися від участі у вищезгаданих телевізійних програмах доти, доки їх керівництво не вибачиться перед ромською спільнотою публічно.

Г. Немиря, Голова Правління Міжнародного фонду "Відродження"

Паводок очима очевидця

Початок березня став для жителів Закарпатської області вкрай трагічним. Як і восени 1998 року, край постраждав від повені, яка перевищила всі очікування його мешканців. А ще не так давно в Мукачеві проходило виїзне засідання державного штабу з питань ліквідації наслідків минулої стихії, на якому обговорювався завершальний етап відновлювальних робіт, а місцева влада рапортувала, що у цьому році паводку не буде.

Та оптимістичні прогнози не справдилися й жителі 245 населених пунктів опинилися сам на сам з стихією. Мені, кореспонденту ромської народної газети "Романі Яг", звичайно ж, хотілося потрапити у самий вир подій, у недоступні, відізані від сполучення райони області. Саме з таким проханням: взяти мене на вертоліт, я звернулася до начальника управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Закарпатської обласної державної адміністрації, полковника О. Гончарка.

Заручившись його обіцянкою, що місцева преса матиме пріоритет перед київськими виданнями і що мене попередять про виліт, я пішла, підсвідомо відчуваючи, що це лише утєсльва обіцянка. Я ввімкнула автовідповідач і поїхала з колегами в авто, аби хоч щось побачити.

Спочатку ми направилися на Березівщину. Вдалося літати лише до Варєва, бо ще сів в 13-ти затоплених населених пунктів даного району були тимчасово відізані.

Картина вражаюча. Ще не всіх людей евакуйовано. Вони, ризикуючи своїм життям, плавають на човнах і саморобних плотах, аби врятувати хоча б крихту свого важко заробленого майна.

По-весняному грі сонце. Повітря насичене свіжим запахом води. По дамбі пересуваються мов-

чазні, спустошені горем люди. У їх очах немає люті, нема бажання боротися за достойне місце під сонцем. Поки нема...

Для них у цю мить важливіша Сивулька, Мурка, Цірмочка чи Бобик, які залишилися голодні на другому поверсі навіпі затопленого будинку. І жалбне виття яких доноситься до їх господарів.

По глиняній розмитій дамбі є можливість дістатися до ромського табору. Йдемо туди. Он, недалеко на кліпні полетилену сиділь, вперши погляд у свій затоплений будинок, молодий чоловік. Я вперена: він не бачить його. Не бачить і того, що діється навкруги. В думках він десь далеко.

А ось і табір. Нові, добротні, цегляні будинки ромів, які будувалися після паводку 98-го, знову у воді. Повні багна та замулу. Така собі новітня Закарпатська Венеція.

Робимо кілька знімків. Шукаємо воєнних, що допомагали людям врятуватися. Марно. Їх вже перекинули на більш небезпечні охоронені паводком терени.

Заходимо й до Варєвської сільської ради. В одному з кабінетів сидить її голова Золтан Золтанович Ковач. Хочу привітатися. Натомість з моїх уст зривається: "Ну що, Золтане Золтановичу? Де ваши славновісні житлові вагончики, 20-ти штук яких ви отримали, як гуманітарну допомогу з Угорщини? Вагончиків повністю обладнаних під проживання: з електроопалюванням та водопостачанням? Хіба б вони не згодніли вам сьогодні? Скільки смей там можна було б поселити? Де вони зараз?".

Голова сільради зняковів: видно йому не було що мені відповісти. З почуттям розчарування за таку халатність та безвідповідальність я вийшла на подвір'я. Стою розмовляю з колегою, розповідаю про "невловиму гуманітарну" та вагончики, які після паводку

Шановний Вадиме Опанасовичу!

Ромська (циганська) національна меншина Закарпатської області заявляє рішучий протест щодо вилупку образливого використання назви циганської національної меншини під час телепрограми "7 днів", яка вийшла в ефір 4 березня р.о. з 21:00 на УТ-1. Під час випуску в інтерактивному режимі відбулося опитування глядачів щодо питання, яке було сформульоване наступним чином: "Чи бажають громадяни України, щоб на вулиці Хрещатик і надалі залишався бомжуватий циганський табір?".

Циганська національна меншина Закарпаття вважає некоректним пряме порівняння форм традиційної внутрішньої організації нашої народності - табірного життя циган, що мають юридичний закріплений статус "мігрантів", з назвою дезсоціалізованого прошарку населення, яка традиційно вживається виключно в негативному контексті.

Поява тенденційно сформульованого запитання в програмі державного телебачення, на нашу думку, сприятиме подальшому поширенню негативних упереджень щодо нашої народності, викликати у населення почуття недовіри, огиди та нетерпимості. Такий демонстративний шовіністичний дискурс йде всупереч не лише тенденціям інтеграції України в Європу, де останнім часом ставлення держави та громадсь-

Президенту Національної телекомпанії України Долганову В.О.

Відкритий лист

кості до циганської меншини є мірилом демократії, а й Конституції України та її міжнародних зобов'язань. Зокрема, в Рамковій конвенції щодо захисту прав національних меншин 1995 року (ратифікована Україною в 1998 році) зафіксовано, що:

"Сторони зобов'язані вживати необхідні заходи щодо захисту осіб, які можуть стати об'єктами загроз, актів дискримінації, ворожого ставлення та насильства на підставі їх етнічної, мовної та релігійної самобутності".

У програмі ж "7 днів" ми навіпаки зустрінаємо випадок відверто негативного ставлення до самобутності циганської меншини.

У зв'язку з цим, ми висловлюємо свою стурбованість і звертаємо увагу на ту обставину, що офіційна політика дискримінації циган, як етнічної групи, добре відома з історії тоталітарних режимів. Конституційні права циган постійно порушуються, в тому числі з причин сильних упереджень та стереотипів щодо нашої меншини, сформованих значною мірою і завдяки бездумному транслюванню цих стереотипів засобами масової інформації. Ми не повинні забувати, що в нещодавньому минулому сотні тисяч циган загинули як жертви фашистських переслідувань та ліквідацій: в цьому печальному списку і Бабин Яр, і Косово.

Ми закликаємо засоби масової інформації до об'єктивної, виваженої та толерантної презен-

тації націменшин громадськості і готові надати будь-яку інформацію про сучасний стан циганської меншини в Україні.

Ми сподіваємося, що журналісти УТ-1 продемонструють свою добру волю та здатність до міжетнічного діалогу і принесуть вибачення ромській спільноті публічно.

З надією на розуміння, Голова Правління громадської організації "Національно-культурне товариство циган Закарпаття" **Роман Адам І.**

Голова Правління Закарпатського культурно-просвітнього товариства, громадської організації "Романі Яг" **Адам А.**

Голова Правління громадської організації "Товариство музичної культури циган Закарпаття" **Ляутарі Пап В.**

Голова Правління громадської організації "Амаро Дром" **Пап О.** Голова Правління громадської організації "Терне чап по нево дром" **Савко М.**

Голова Правління громадської організації "Унг Ромен" **Горват Т.** Голова Правління громадської організації "Ром Сом" **Пап А.**

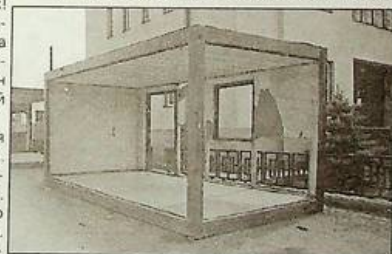
Директор громадської організації "Центр сприяння розвитку національних меншин" **Чепурнов В.**

Голова національного конгресу ромів Закарпаття **Адам І.** Директор благодійної організації "Промінь надії" **Агий М.**

Закарпатська Асоціація ромських громадських організацій "Екпіне" (Єдність) **Адам А.**

Р.С. 10 березня ведучий програми "7 днів" Вадим Долганов, ніби з камінцем у роті, пробував вибачитися за безтактність стосовно ромів. Просто жалко було пана Вадима за такі викрутаси.

1998-го року були направлені сюди для польгу з Угорщини. Аж раптом, мій погляд падає на базарчик, що поруч з сільрадою. О чудо! Замість торгових павільйонів столя гуманітарні житлові вагончики, переобладнані під них!

Роблю собі гарячий чай і думаю про тих бездомних людей, яким доводиться мерзнути у жалких умовах. Пригадуючи події двохліпної давності, думаю: "От комусь таки додому поверталися ми через Іршавщину, Б'їжджаючи у с. Кам'янське, запримитили натовпл. Роми... Вони теж щойно оговались від потрясіння." Покидали нас подивитися на наслідки стихії в їх оселях. Чи на всі підтоплені будинки було складено акти, ми вирішили довідатися від голови місцевої сільської ради Івана Андрійовича Гички. виявляється складено, але не на всі будинки. Одну з будівель, господарі якої вижили на заробіткі, не було внесено до списку підтоплених. Хоча одностельцями просили голову сільради скласти на неї акт. На що, мій іншим у нашій присутності, голова відповів одному з них: "Не гримі, тобі не з угорцодцями жити, а з нами".

Осадок, самі знаєте, від такої розмови залишився не із приємних.

Прийшовши додому, змучена та повна вражень, включаю автовідповідач. Повідомлень від управління з питань надзвичайних ситуацій немає. Підсвідоме відчуття не піддело мене.

пощастило - знов наживеться на горі інших". Відкриваю Інтернет, сторінку ТВ Інтер, читаю: "У Закарпатську область продовжує надходити гуманітарна допомога з різних країн світу. На сьогодні поступилася допомога з Австрії, Італії, Німеччини, Норвегії, Угорщини, Румунії, Швейцарії, Нідерландів, Бельгії, Чехії". І згадую слова голови Берегівської районної організації "Берег-рома" Шандора Горвата: "Та де там, 211 людей, підкреслюю ромів, вже червогий день сплять у школі на голій підлозі. Не те що розкладушок, навіть матраці для дітей немає. А ви за якусь гуманітарну питаєте. Де вона? Знов пішла на держсклади?".

Завдяки спеціаліста з міжнародних зв'язків та робот з пресою управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення при Закар-

патській облдержадміністрації Андрія Куна, в область, станом на 16 березня ц.р., надійшло медикаментів на суму 30 тис. гривень, речового майна на суму 111 тис. гривень, продуктів харчування на суму 731 тис. грн.

На благодійні рахунки надійшла готівка у розмірі 317 тис. грн. Коли ж це все розподілятиметься по районах? Коли люди власноруч собі допоможуть? Чи як це робилися під час минулого паводку? Візьмемо хоча б долю отих житлових вагончиків з Угорщини.

Запитую себе: "Чи допоможе нам те, що Президент України Леонід Данилович Кучма своїм указом оголосив ряд районів області зоною надзвичайної екологічної ситуації?". Подивимось. Та от які ще змусти відповісти й наших керівників на місцях, чому не допомогли дамби, збудовані після минулої повені, і куди пішли кошти заплановані на це? Й запровадити жорсткі міри та кадрові перестановки по відношенню до таких от Ковачів, можливо, тоді б проснулося у цих осіб співчуття до горя інших й бажання безкорисно допомогти ближнім.

Та для тих, хто вдруге пережив паводковий жах, зміна керівництва не така вже й важлива.

З місць постраждалих від паводку

Наталія Герцер

На знімку: У такому стані тепер житлові вагончики з гуманітарки.

21 березня 2001 року "Романі Яз"

Цього красивого чоловіка з пишною срібною бородою знають у Мукачеві. Та й не лише. Він погодився на ексклюзивне інтерв'ю нашої газети.

— Отож, трохи про дорогу на Олімп, себто, становлення...

— Мабусть, багато хто знає, що насильно привити любов до художньої творчості не можна. Нас у родині було дев'ятеро — шість братів і три сестри. Особливо ніхто не піклувався про музичне виховання з дитинства. Старший брат мав беззастережний слух, голос. За нього батько був певен, що неодмінно мусити вивчитися, щоби тишити людей музикою. А щодо мене, то він повів особисто в музичну школу, щоб спеціалісти перевірili, чи маю талант. І що ж? Виявилось, охоче записали на навчання. Закінчив музичну школу по класу віолончелі. Моїм найпершим учителем був Михайло Ільницький. Ще багато чого навчився у двох Йосифів-Галамбошів та Лукана. Вони володіли особливою духовною красою, умінням передавати її своїм вихованцям.

Старші музиканти навчали розуміти серце народної пісні, класичного твору. У неповні тринадцять літ почав працювати як професійний музикант — виконавець у ресторані "Білий каштан". Треще нас там було. Хоч і важко доводилося, але продовжували навчання у вечірній школі.

— А пам'ятаєте перші гастролі за межами Закарпаття?

— Коли вже набув певного досвіду, то не раз виконував і сольні номери, послушки виступили приносили й відомі в краї ромські музиканти. Прийняв пропозицію Золотого (справжнє прізвище обдарованого керівника — Сивак) спробувати "помузичити" в Московській групі. Там збиралися здібні музиканти. Кожен — особистість. Виконували ромську народну музику, танцювальні мелодії, класичні твори світових авторів.

— І скільки вам тоді було літ?

— Сімнадцять. Я ніколи не знавався про це, коли проходили слухання (своєрідна атестація). Із Москви (чи, власне, від її філармонії) перейшли працювати у місто Са-

Микола Швак, недавня супер-зірка ромської естради: "У мене п'ять братів — музикантів. Всі сьогодні — безробітні".

ранськ. У місцевій концертній організації нас радо прийняли, запланували гастролі у всіх більш-менш великих селач та містах Мордовії. Непомітно минули два роки праці в популярному ансамблі циган. Поруч відчував міцне плече рідного брата Шандора — класного, як нині каже мій син Роберт, трьошкласника Мукачевської дитячої музичної школи по класу скрипки.

Настав день, коли Шандора викликали у військкомат. Попереду в нього — кілька років строккової служби. Я був надто прив'язаний до брата. Отож, наразі виникло єдиноправильне (як на той час і мій вік!) рішення: повернутися у рідне місто.

— Отож, прийшли в Мукачеве вже знаменитим музикантом?

— Так (сміється приязно, запрошуючи скуштувати філіжанку кави, яку за своїм особливим рецептом готує дружина — колишня танцівниця). У Закарпатті одне за другим пішли запрошення влитися в музичні колективи. Prestижність чи не кожного ресторану визначалася наявністю в ньому ромських музикантів. Став працювати у популярному ресторані "Тися" у виноградів. А через два роки перейшов у Берегове. Там на той час грала в ресторани талановита група. Але не довго встиг потрудитися.

— Чому?

— Призвали в армію. У м. Баку. Хоч мені "засвітила" служба в так званому "стройбаті", а все ж і там з молодих солдатів зумів створити оркестр. Почали давати й концерти. А відслуживши, одружився й влаштувався працювати на завод "Мукачіврилад". Та все ж відчував: інше маю покликання.

На знімку: естафета поколінь

— А як це "покликання" в інший світ — мистецтва — виражалось?

— Брат сказав від часу про це нагадував. Настав день, коли виїхали у Владимир, до Миколи Жемчужного — відомого композитора... Гастролували від Воронежської філармонії. І в Чилі, їздили аж до Діксона. Дружина п'ять літ танцювала під рукою брата Шандора...

— Усе ж після всіх гастролей простирали матінки Росії повернулися в рідний край...

— Ми панали смак успіху, навіть більше — слави. А що це за "еліксир" — знають представники творчих професій. Наша муза ніколи не давала своїм "підданним" розслабитися. Іншаке мстила — найперше забутиям.

— Що чекало вас удома? Чи мали достатньо коштів, аби жити безбідно?

— Ми під час гастролей у Москві, Володимирі, Саранську, інших містах надбали багато, зокрема досвуду спілкування з глядачами, організації концертів.

— Зуміли реалізувати надбане?

— Не сказав би. Ось уже чотирнадцять літ удома. Стільки ж років доньці Едлі. Дружина теж не має роботи. Доводиться якось перебиватися з дня на день. Я маю, на щастя, домашню роботу, яку залюбки виконую.

— А як склалася доля старшого брата?

— Напрочуд успішно. Його в Білорусі й досі пам'ятають. Про його творчість газети публікують статті. Довгий час працював членом колективу — слави. А що це за "еліксир" — знають представники творчих професій. Наша муза ніколи не давала своїм "підданним" розслабитися. Іншаке мстила — найперше забутиям.

— Ваша думка про нинішній стан ромської естради у місті над Латорицею?

— А хіба можемо говорити про наявність такої? Проблематичне

питання — де сьогодні виступити музиканту? Чи рому, або ж українцю, угорцю? Погляньте на афіші, які закликають жителів міста різного віку спробувати позмагатися у майстерності?

— Не дивуйтеся, коли не знайдете клубу чи офісу, де потребують зустрічі з ромською (або ж іншими народами) музикою.

— А що можете відповісти на таке питання: "Чи зможе сьогодні талановитий музикант (ромський, український) прожити на свою творчість?"

— У Мукачеві не може. Жоден.

— Необхідно мати менеджера? І такою, аби був професіоналом.

— Затрудняюсь щось певне сказати. Я ніколи не послуговувався людьми, котрі б робили мені імідж, проклали дорогу у світ мистецтва. Або як такий наївний чоловік, або ж українська естрада не знає істинної справи у своєму господарстві.

— Чи щасливі у родинному житті?

— Бодай не наврочити... Чесно кажу, так.

— Знаємо, син продовжує музичну династію. А донька?

— Роберт радує нас із дружиною. А донька поки що школяркою. Свій вибір нехай сама робить.

— Тобто, зовсім не впливаєте на сина, доньку...

— До мене проходять друзі, часто запитують: як ти продовжуєш знамениту династію? Що їм відповісти? Мені пощастило на однієї в родині, де всі — з одними покликанням — музичним.

Щість у мене братів — музикантів. Один, найталановитіший, помер у молодому віці.

Ми так довго віддавали свої зусилля цій справі, що виявилися просто "задицеленими" на ній. В умовах нинішніх, себто початку 2001-го року, необхідно шукати вихід.

— Сьогодні все частіше запитують: невже на ромське мистецтво нема запит?

— Виходить, що так. А між тим — духовне виховання не самоціль, а вимога життя...

Бесідувала Юлія Зейкан

У танці — світ молодості, відваги

Інтерес до ромських музикантів багато в чому пов'язаний із захоплюючим яскравим виконанням народних пісень.

Талановиті ромські співаки не просто "переймали" пісню: вони перекладали її і заново відкривали для слухачів, які або обурювалися, або до нестями захоплювалися ромськими варіантами відомих пісень.

У ромському виконанні пісні отримували нові суттєві музичні інтерпретації. Це дає підставу говорити про виникнення через хори міського побутового диалекту — ромської "транскрипції" пісні, романсу. Ромська "транскрипція" — категорія конкретно-історичного побутового стилю, що виникла під впливом суспільно-психологічних споживчих мотивів.

Що відрізняло "транскрипцію" від табірної пісні? Її фольклорна слов'янська основа, мова, що народжувалася у кочовому середовищі між XVI і XIX століттями, зберігалася у пам'яті мандруючого народу і популяризувалася, як своє національне досягнення.

Між табірною піснею і "транскрипцією" існували родинні зв'язки: у ромському середовищі йшов обмін і слів національних еле-

ментів фольклору, що органічно присутній у самій табірній пісні.

Серед найбільш відомих ромських пісень, що були записані від ромів Москви і Петербургу у 1850-1860-х роках, значну частину складали і українські пісні міського типу: "Да просив мене Герасим", "Котилися вози з гори", "Дують вітри", "Нехай так", "Ой Василю, Василю", "Садом, садом, ку-масьенька", "Спати мені не хочеться", "Спить жінка і не чує", "Ставокчок", "Ой, був та нема", "У сусіда хата біла", "Чоботи".

Роми запам'ятавали ці пісні з голосу. Засвоєний у "загальних рисах" наспів при виконанні вільно переосмислювався. Характер переосмислення і його результат повністю залежав від ступеня обдарованості ромів-співаків і хору, від їх художнього чуття.

Ромська "транскрипція" породжувалась і жила як мистецтво усне, яке кожний раз при виконанні оновлювалось. Записаний текст "транскрипції" було значно важче, ніж передати наспів з дитинства відомою народною мелодією. До важко вловимих змін наспіву приєднувалась інтонаційна і метрична варіантність, по-східному вичурний малюнок прикрас і вільна импровізація підголосків.

З початком ромської "транскрипції" співдавали і виконання пісень-танців. Найбільш популярними і до сьогодні є пісні — танці, що склалися до 1800 року і 1800 році ввійшли до перших друкованих пісеньників: "Бариня" (1799), "По вулиці мостовий" (1806), "Ти піди, моя корівонько" (1818), "Ходячи я по вулиці" (1820).

Роми вносили в польську, українську, російську пісні — танці молодість, запальність, жаркість. Перекладаючи їх на свій ма-

нер, наповнювали пісні-танці табірними витівками, жартами, веселоцями. Вони театралізували танці так, як хорове "дійство" і залучали до нього слухачів. Ось як спостерігав танець ромки-Грушенки зачарований мандрівник:

"Картина! Просто від побачення всі нби свій розум втратили. Руться до неї без пам'яті у того слюзи на очах, а у цього зуби скриплять, і всі кричать:

"Нічого не жалкуємо: танцюй!"

Гроші їй так просто під ноги хидать, хто золотом, хто асинацями".

За своїм змістом та типом виконання табірні пісні поділяються на три нерівні за об'ємом групи: етичні, драматичні пісні-сцени і жанрові пісні-танці.

Образам душевної муки, фатальним настроєм і передчуттям протистоїть світ молодості, зухвалості, відваги, завзятаї. Ці настрої і сюжетні мотиви героїко-драматичного характеру особливо розкриваються у танцях.

Не випадково головним елементом стилю пісень — танців став квадратний ритм танцю і обов'язкове виконання asselle-rando від першої до останньої строфи. Образне перевтілення і активізація темпу виконання пісні — танцю іде методом перетворення його у танок — "дійство", який викликає наявність гіпнозичного характеру. Невпазливий зачин першої

строфи пісні "Дайте волю" "скриває" таночну суть музичного твору. Наростаючий ритм "виправляє", танцювально визначає наспів і поволі виводить із змісту роль тексту, його замінюють ритмовані займенники.

Млявість рухів і непослішність, розслаблене коливання в такт пісні плавно і дружно замінюються енергійним танком. Вирвавшись на волю, стрімка сила почуттів, рухів тіла стає вибором хаотичних обертів, притопів, стрибків. Перетворившись в таночну лавину, хор внутрішньо живе наростаючим ритмом танцю.

Зовні це стихія вільної пластички, нби відчужена від будь-якої дисципліни, регулярності.

Національний початок у ромських піснях — танцях представлений своєрідним сплавом традиції угорсько-румунського і слов'янського фольклору.

Було, — як писав Купрін, — якесь непереможне, стихійне зачарування у стародавній ромській пісні. Зачарування, що примушувало людей плакати, божеволити, захоплюватися, робити широкі жести і здійснювати жорстокі вчинки."

Все це ромські наспіви, ромський танець.

Т. Щербакова

Ілюстрація з картини М.Безонова "Ромський танок". Полотно. Масло. 1993 рік

Románi Jag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyevice

A lap a Nemzetközi Újjászületés Alapítvány támogatásával jelenik meg

Romák a nagy világban

Zámolyi romák – sajtóértekezlet a Bourbon-palotában

Nagy érdeklődéssel fogadott sajtóértekezletet tartott március 2-dikán a francia nemzetgyűlés épületében Krasznai József, a Starsbourgban tartózkodó zámolyi romák szószólója, és Zsigó Jenő, a Romaparlament elnöke.

Bronz Klub

A Bronz Klub soron következő estjének témája: Kik és hogyan menedzselik ma a roma művészetet? Létezik-e olyan működő mecenatúra, amely a roma művészeket hivatott felkarolni?

Átadták a Soros Alapítvány Díját

A Soros Alapítvány március 9-én a Katona József Színházban ünnepélyes keretek között átadta 2000. évi díját. A díjstruktúra a tavalyi évhez képest áttekinthetőbbé vált, és a díjak összege is megemelkedett.

Roma gyermekek iskolai életmódra készítése – OM pályázat

Roma kisebbséghez tartozó gyermekek iskolai életmódra való felkészítésben, illetve iskolai előmenetelükben kiemelkedő eredményt elérő óvodák, alap- és középiskolák oktatási intézmények támogatására hirdet pályázatot 25 millió forintot keretösszeggel.

Pályázat munkanélkülieknek nyújtott speciális állásközvetítési szolgáltatás támogatására

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány Kuratóriuma pályázatot hirdet munkanélkülieknek nyújtott speciális állásközvetítési szolgáltatás támogatására Pályázati határidő: 2001. május 31.

Harangláb víz alatt

Immáron egy hete járom az árvíz pusztította településeket. A romba dőlő házak, az elárasztott porták, a tönkrement bútorok, szanaszét heverő használati eszközök látványánál is megdöbbentőbb, szívet szorítóbb az, ami a romok közt tevő-vevő, a rájuk szakadt nyomorúság súlyától fásult emberek arcáról leolvasható.

Baranyi Péter Harangláb határában áll. Valahol ott a távolban, a vízzel borított mezőségen túl van a portája.

– Olyan hirtelen támadt ránk az ár, hogy alig tudunk egy kis motyót összekapkodni. Még szerencse, hogy a jószágot kimenekítettük.

– Azóta járt a háznál?

– Tegnap bementem mondja, s könnyeivel küszködik. – Szörnyű. A küszöbnél állt a víz. Még néhány centi, és befolyik a szobába. Udvár még nincs is. Mindenütt csak a hullámzó víz...

Homokzsákokkal megrakott traktorok haladnak el mellettünk. A zsákon emberek ülnek. A nagyhirtelen emelt tőlért erősítik. Harangláb oda. Bótrágyát védik.

– Megmondom az igazat, elég nagy volt itt a fejtelenség.

Az igazat megvallva eleinte nem is hittük, hogy ez megtörténhet – magyarázza keserű hangon Molnár János. – Utoljára 1948-ban kapott el minket az ár.

De azt is megmondom, hogy gyorsabban és pontosabban is figyelmeztethettek volna. Azt mondják, hogy még az illetékes urak sem számítottak ekkora víztömegre. Hát kicsoda beszéd ez...

– Csak itt vagy 100 hektáron áll a víz. Oda az ideit termés...

– csap a levegőbe Baranyi Péter. – Beleöltük a pénzt, a munkát. Most meg nincs semmink.

Legtöbbet a romák szenvedtek

A Romani Jag újságírói a tragédia színhelyén

Mezővári

Mezővári az árvíz idején újabb tragédiát élt át.

A 211 roma ismét a beregszászi iskolában talált menedéket.

Nagy Magda igazgató mondja:

– Csak úgy mint 1998-ban, most is a földszinti tanteremben helyeztük el a menekülteket. Diákjaink az emeleten tanulnak. Ott mindössze kilenc terem van. A 310

tanuló kénytelen két műszakban tanulni. Minden tanár sajnálja a romákat. Minden ide telepített kap ebédet. 87 gyerekkel külön is foglalkoznak. A református Egyház biztosította az ebédet. Az emberek szomorúak, hideg padlón alszanak, még matracuk sincs. Március 24-dikén autóbusszal 128 embert evakuáltak. Mostanra 211-re emelkedett a számuk. Nem csupán a mi iskolánk fogadott be menekült romákat. Sokan mentek gáti rokonokhoz és más településekre is.

Beregszász közepén láttunk megrakott kocsikat: matracokat, ágyakat, meleg takarókat szállítottak. Az iskolában lévő embereknek megígértük, hogy vissza megyünk. Elindultunk Mezőváriba. Kiértünk a tőlésre, iszonyú kép tárult a szemünk elé. A házak többsége vízben állt. Néhányan csónakokkal mentették értékeiket. Az emberek házaikhoz igyekeztek, hogy megnézzék, milyen állapotban van a lakhelyük. Forgattak a helyszínen. Több mint egy km tettünk meg a gáton.

A Borzsán gerendákból álló hídát építették.

– Sötétedéskor félünk a hidon közlekedni – mondta egy asszony. Mikor kapjuk meg azt az anyagi segítséget, amit még a sajtóban is megígérték. Ez van nálunk. Az emberek a helyi vezetőséget okolják. Mezővári polgármester is szép házat épített.

A szakemberek is okolhatók a történetért. Mivel az ő feladatak lett volna az előrejelzés, a figyelmeztetés.

Visszatértünk az iskolába. A hetes számú beregszászi iskolába és a korábbi látvány fogadott. Az iskola előtt egy kocsis állt, amely ásványvizet és tejtermékeket hozott

A Bótrágyra, Kaszonyba, Beregszászba menekült haranglábi ki-kijönnek ide, a semmi szélére, s nézik vízbe fült falujukat. Sokuknak nem fizikai, sem lelki erejük nincs ahhoz, hogy bármihez is kezdjenek. Az ittenieket a szó szoros értelmében sokkolták a történetek.

Vajon mennyi időre van szükség a gyógyuláshoz?

Minden bizonnyal sokra. S még valamire: jó szóra, együttérzésre, szervezettel, gyors gyakorlati segítségre...

Bótrágy fűtcájában nagy a sürgölődés. A posta előtt Ungvárról érkezett Ikaruszok állnak. Legyen mivel, ha innen is menekülni kell...

a rászorulóknak. A járási adminisztráció azt nyilatkozta, hogy ez a segély a Miloszergyia Alapítványtól származik.

A vári romák többször fordultak az illetékes hatóságokhoz, hogy adjanak nekik más, az árvízről védett helyen építkezési területet. Viszont többször az volt a válasz, hogy amennyiben másutt építkeznek, úgy nem jár a segély. Ezért mindenki az árterületen emelt új házat. S most ezek is víz alá kerültek.

Többen elmondták, hogy még a magyar kormány által segélyt sem kaptak meg.

– Én nem fejeztem be az építkezést. Többet mondok, a kirendelt anyagnak csak a negyedét kaptam meg – mondta Farkas Sándor.

Kámjanszke

Ki segít a romákon?

A 2001 márciusi árvíz leginkábbban az Októberi utca lakóit sújtotta ebben a faluban. Egy km távolságról észre vettük az embereket.

– Az elnököt, Leonyid Kucsma érkezését várjuk. Kijevből jön, és azokat látogatja meg, akiket legjobban ért a csapás. Mi is azok közé tartozunk. – mondták az emberek.

Lakatos Szvetlanának, aki 1961-ben született, és három gyerek édesanyja, a háza megrongálódott. A Lakatos család számára hat ezer dollárért ház volt véve. Ez a ház mostanra lakhatatlanná vált. Főleg akkor lepődünk meg, amikor megtudtuk, hogy a ház falai vályogból készült.

– Ennyi pénzért nem lehetett jobbat találni?

– Feleséggel és gyerekekkel nem volt hová mennünk, és ezért fogadtuk el azt a házat, amit a vezetőség adott.

A Mezőváriban és Kámjanszknál láthattuk, túl az emberi tragédián, arra a következtetésre jutottunk, hogy a romák többszörösen szenvednek az árvíz miatt. Oda mindenük, s a segítség is kétséges.

A. Adam, J. Zékány, N. Herceg, J. Navrockaja.
Ukránból fordította H.B.

Hatalmas kételtű katonai jármű, mentőautó, traktorok, homokzsákok és sok segíteni akaró ember.

– A haranglábi gazdák földje teljesen és bótrágyi határ jelentős része víz alá került – mondta hajdú Feren polgármester. – A lábasjóságot kimenekítettük Haranglábról, de az aprójságot nem.

– A szakemberek mit mondanak?

– Mit mondatlan...

Amenyiben ott, ahol most építjük a gátat, sikerül megfogni a vizet, akkor Bótrágy megmentülhet...

H.B.

Balogh Gyula

1972-ben született Berettyóújfaluban. Nagyrábén él ahol iskolában dolgozik.

1996-ban szerzett magyar-történelem szakos tanári diplomát a Nyiregyházi Tanárképző Főiskolán. Tízéves kora óta ír verseket, amelyek ettől az időtől fogva jelentek meg, elsősorban a Hajdú-Bihari Naplóban. De napvilágot láttak írásai több cigány folyóiratban is, illetve számos antológiában. „Cigány vagyok és népem nyelvét is beszélem – írja az egyik életrajzi munkájában – Amíg élek, hálás leszek ezért születtemnek”. Minden értékes kultúrajelenséget iránt érzékeny, de fontosnak tartja a művészetben a valósághoz való ragaszkodást. Nem áll tőle távol a posztmodern és a szürrealizmus filozófiája sem.

Tanuljuk a roma nyelvet

A főnevesített melléknév ragozása

Valamennyi melléknév főnevesíthető. Ez esetben a főnévragozás végződéseit veszi fel.

Egyes szám	
Hímnem	Nőnem
o terno (a fiatal)	e termi
le terme	la terna
le termeske	la terna ke
ko terno	ke termi
le termestar	la terna yatar
kathar o terno	kathare termi
le terneha	la terna yaha
terneja	termija
Többes szám	
o terne (a fiatalok)	le terendar
le ternen	kathar o terne
le ternenge	le ternenca
ko terne	terne

Az élő és élettelen kategória itt is elhatárolódik, vagyis az élettelen tárgyese azonos az alanyesettel.

Éhségstrájkolnak a jászladányi romák

2001. február 27., kedd – Ma délelőtt a jászladányi cigány önkormányzat, és több mint száz helyi roma kezdett éhségstrájkba a polgármester "faji kirekesztő magatartása" miatt. A tiltakozók kilenc pontból álló petíciót adtak át a község vezetőjének - tudtuk meg a testület elnökétől Kállai Lászlótól. A levélben azt követelik az önkormányzattól, hogy állítsák le a cigány gyerekek alacsonyabb szintű oktatását, és a szeptembrisre tervezett magániskola elindítását. A demonstrálók törvénytellenek tartják, hogy az általános iskolát érintő kérdésekben nem egyeztetnek a cigány önkormányzattal, pedig a kisebbségi törvény egyértelműen kimondja: ha egy iskola tanulónak több mint fele valamely kisebbséghez tartozik, az érintett kisebbségi önkormányzatnak egyetértési joga van az iskolát érintő témákban. A tiltakozók a gyerekekre járó állami normatív támogatás, és a területfejlesztésre nyert 2,2 millió forint felhasználásáról is elszámoltatnák az önkormányzatot.

A település polgármestere, Dankó István az éhségstrájk ideje alatt rendkívüli önkormányzati ülésen vett részt, ezért nem sikerült elérni. Dankó korábban a Roma Sajtóközpontnak azt nyilatkozta, hogy a tiltatás hatására semmi sem fog megváltozni. Dankó szerint a cigány önkormányzat azért tesz radikális lépést, mert "egyszerűen üres a politikai eszköztára". A polgármester leszögezte: a magániskola létrehozásával nem „etnikai törésvonalat” akarnak létrehozni, hanem a tanulni vágyó gyerekeket akarják leválasztani a nem eléggé szorgalmasaktól, mert utóbbiak hátráltatják a többieket.

Berkes Béla, Roma Sajtóközpont

Romane chachipe

Cigány mondások

1. Na dara, o Del zhanel pa tute.
Ne félj, az Isten tud róla.
2. Angla le shingale shaj garadjos, de angla o Del na A csendőrok elől elrejtőzhetsz, de Isten elől nem.
3. Manushale, kamas jekhavres, savorezhene sam le Devlestar.
Emberek, szeressük egymást, valamennyien istentől valók vagyunk.

Az asszony és a háború

Az asszony és a háború két ellentétes fogalom. Az asszony – a jóság, a szeretet, az anyaság szimbóluma. A háború – a rosszat, a halált, és a szenvedést szimbolizálja.

A háború nem válogat. Mindent és mindenkit eltöröl a föld színéről. A háború sok szenvedést okozott.

Átvonult a háború Tirpák Mária életén is. Ő az anyjával élt. Az anyja nagyon féltette egyetlen lányát. Szép arcú, jóságos leány volt. Befejtette a hét osztályt a csehslavóki rendszerben, majd a nyolcadikat már magyarok alatt.

1943-ban a magyar kormány kiadott egy törvényt, amely alapján összegyűjtötték a fiatalokat, és Magyarországra vitték dolgozni őket.

– Beraktak minket, akárcsak az állatokat a vagonokba – emlékszik vissza Mária –

Összesen 120 fiatal lányt. Több mint egy hetet utaztunk. Végre megérkeztünk Szekesfehérvárra. Kénytelenek voltunk dolgozni egy gróf földjén. Hat hónapot dolgoztam a grófnak. Szerencsés voltam, hogy egészségesen tértem haza.

Othton megismerkedett egy fiúval, és összeházasodtak. Mindössze három hónapot éltek együtt. A háború új áldozatok követelt.

A férjét bevonultatták a magyar hadseregbe, Máriát pedig munkatáborba vitték, pedig terhes volt. De erről nem akartak tudni. Elvitték őt 182-ed magával építeni az Árpádvonalat. Több nemzetiség képviselő dolgozott egymás mellett: magyarok, ruszinok, romák. Azok az emberek, akiket, a csendőrség vitt a helyszínre, esténként sátorban aludtak. Éjjel

fértak, nappal pedig ásták az árkokat bunkereket. Három km-re jártak az asszonyok fiáért, és húzták, mint a lovak a szekereket. Többször bombázták a területet.

Nagyon féltünk a bombáktól, amelyek ezer darabra hullottak szét.

– A férjem megkeresett – emlékszik vissza Mária. – Beszélte a magyar hadsereg képviselőivel, hogy engedjék haza a feleségét, mert terhes.

A magyar katonák hazaengedték Máriát. Épp jókor, mert pár nappal később kezdődött az orosz támadás.

1945 tavaszán megszületett Olekszjij. Mária sokáig várta férjét haza. De az nem jött. Másodszor is férjhez ment. De ez a házasság sem volt sikeres. Olekszjij felnött, megembesedett. A második férjétől szintén született egy fia. Olekszjij elvitték katonának, ahol két évet szolgált. Édesanyja nagyon várta haza. Miután a fia haza-jött, mindössze két hónapot élt. A kisebbik is felnött, és elutazott Herszon megyébe dolgozni, és ott is maradt. Nagyon nehezen él egyedül. Mindössze 58 hrivnya a nyugdíja.

„Élj, ahogy tudsz”.
Egész életében küzdött az életért, és azokért, akik nem jöttek haza..

*Jevgenyija Navrockaja
Ukránból fordította Náci Bertalan*

– A gyermekgondozási segélykint tavaly egy zsák lisztet kaptak – mondja Borsodi Ágnes. De az idén még nem adtak semmit.

A telepen az Élő Isten Egyháza segítségével felépítettek egy templomot. A vályogot a barkaszozi romáktól vásárolták. A romák a felekezet tagjának tekintik magukat Papp Géza előjáró büszkén mutatja a vályog épületet melynek része templom, másik része iskola. A templom felében december hatodikán iskola nyit. A helyi iskola igazgatója berendezést küldött az iskolának. Az Élő Isten Egyház tagjai pedig mindennel ellátták az intézményt. Egy tizenéves lány azt mondta, hogy ő szívesebben járna a falu iskolájába. Egy nyurga fiú viszont vigyorogva mondta: „nem mindegy, úgy sem megyünk se ide, se oda”. Az adományozók a közeljövőben étkezést is igérnek... Az iskolában 18 gyerek tanul. Az utat a roma telepen lekövezték az Élő Isten Egyház tagjai, s így könnyebb rajta jární..

P.B.

Templom és iskola egyben

A munkási járási Izsnyétén a romák a falu peremén laknak.. Ez a tábor nem nagy. Papp Géza, a romák előjárója, elmondta, hogy itt mindössze 72-en élnek itt. Régen sokkal jobban éltek mint ma. Sokan a helyi kolhozban dolgoztak. Az asszonyok a dohányt, a szőlőt, és a gyümölcsöt termesztettek. Elég szépen kerestek. Kaptak az év végén búzát és árpat. A férfiak közt sok volt a kőműves. Az ősi foglalkozást is üzték, a vályogvetést. Mára a kolhoz átalakult KFT-vé így megszűnt a férfiak és az asszonyok munkahelye.

Ma úgy tudnak csak megélni, ha koldulni mennek. Sokan közülük a szomszédos megyében koldulnak, de akad olyan is, aki Munkácsra megy. Ezenkívül a férfiak szép kosarakat is fonnak. Ezeket a kosarakat az asszonyok árúják. Elcserelelik krumplira és babra. Humanitárius segílyt kapnak. A bírő, aki 70, éves sokat fogalkozik a telep romáival.

A cigányság tánc kultúrája

A cigányság fontos és többrétű – megörzö, színező és összekötő – szerepet játszott a befogadó népek kulturális életében. Nemcsak a régibb, feledésbe merült hagyományok hű őrzi, hanem az újkori nemzeti kultúrák képcének kialakításához, színéséséhez is hozzájárultak, s figyelemreméltó összekötő, közvetítő szerepük is. A régi magyar zene- és tánc kultúra bizonyos archaikus rétegeit, típusait sokszor éppen az elmaradottabb, nem zenész cigányok őrizték meg napjainkig, a zenész cigányok pedig az új magyar zene- és tánc kultúra kialakításában és gyors népszerűsítésében vállaltak jelentős szerepet.

A Duna menti, úgynevezett román cigányok például bizonyos észak-balkáni lánctáncformák hordozói, a Felső-Tisza-vidékiek a pásztortáncokkal rokon botolóban jeleskednek, Erdélyben pedig a friss csárdás régies, összefogadás nélküli, formáját tartják jellegzetes cigánytáncnak.

A Kárpát-medencei cigányság tánc- és zenekultúrájában az úgynevezett nagytájak szerint tapasztalhatók kisebb-nagyobb különbségek, mégpedig nagyjából úgy, ahogyan a parasztság kultúrájában mutatkoznak meg a jelentősebb – a különálló történeti-társadalmi fejlődésből adódó – regionális eltérések. A tisztántúli magyar és oláh cigányok táncincise és dalkészlete között ugyanis például sokkal jelentéktlenebb az eltérés, mint egy-egy bármilyen tisztántúli vagy dunántúli cigány közösség között. Az erdélyi cigányok viszont ismét egymáshoz hasonló, lényegében egynemű tánc és zenekultúra hordozói, s távol állnak a még azonos nyelvű alföldi rokonaiktól is. A cigányság a tánc és a zene tekintetében tehát mindenütt sokkal inkább a helyi társadalmi-kulturális környezetének megfelelő sajátos vonásokkal rendelkezik, mint nyelvi és hajdani etnikai közösségeik szerint.

Az archaikus tánc kultúrára jellemző módon a cigányok táncélete nem a paraszti szokásrendnek megfelelő szabályos táncalkalmak keretében zajlik, s így nincsenek alkalomhoz kötött táncok. Náluk szinte bármikor, bárhol, bármely napszakban sor kerülhet táncra, munka közben csak úgy, mint a halottvirasztás szünetében.

Táncuk sajátos hangulatát mindenekelőtt az elemi erejű, kezdetleges zenekíséret biztosítja, mely egyrészt a vokális

tánc kíséreti módoknak másrészt a spontán zenélés szükségmegoldásainak, a hangszer- és zenekar-imitációknak, pótlásoknak egész sorát őrizte meg vagy fejlesztette ki.

A nem zenész cigányok vokális táncdalai előadásakor a cigány vagy magyar nyelvű lírai szövegstrófikát a hangszeres kórálláshoz hasonló rögtönzött, szótagos gajdolásával, vagy az úgynevezett pergetéssel váltogatják, miáltal ritmikailag igen virtuóz és hangszínekben gazdag melodikus tánczenei kísérlet jön létre.

A cigány tánczene élő, s napjainkban is alakuló arculatát mutatja a gitárnak, tamburának és a csörgődobnak az utóbbi évtizedben rohamosan terjedő használata. E korábban ismeretlen eszközök sajnos hamarosan elsovasztják a gazdag pergetései énekletet, a virtuóz szájbögzést s a gitárral nem harmonizáló, régi értékes táncdalokat.

Az alföldi cigányság körében élő „rókatánc” és az úgynevezett „cigány csárdás” is a cigányság archaikus hagyományokat mutatja.

A helyi hagyományok szerves asszimilációja eredményezhette az Alföld északkeleti peremvidékén élő cigányság sajátos táncdialektusának kialakulását, ahol táncészleletük a botolóval is kiegészült. Nem lehet véletlen, hogy a régi kelet-európai hegyszer-botos táncok legrégibb típusait a cigányság éppen a Felső-Tisza-vidéken őrizte meg, ahol az alföldi pásztorkultúra is a legtovább virágzott. A botoló párbajszerű formájában a férfiak a botot fegyverszerűen kezelik, minden mozdulat a harci célszerűséget szolgálja. A nő és a férfi páros botolójában a harci, mutatványos és játékos elemek ötvöződnek a páros cigány tánc menetébe illeszkedve.

A fentiek megvilágíthatják, hogy a cigányság tánc kultúrája milyen szervesen fonódik össze kelet-, délkelet-európai népekével. A több évszázados együttélés során átvett elemeket azonban mindig olyan sajátos, alkotó módon formálták magukévá, hogy a szóban forgó táncstílusok, típusok esetében a pusztán átvett helyet önálló cigány verziók kialakulásáról kell beszélnünk.

Romológiai alapismeretek.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок двадцять третій
Загальні поняття про дієслово

Слово, що є назвою дії і відповідає на питання со керел? (що робить?), со керен? (що роблять?), со кердя? (що робив?), со кердас? (що зробив?), со керла? (що буде робити?), називається дієсловом.

Наприклад: Е ромні кіравел. (Жінка варить). Е ромня кіравен. (Жінки варять). Е ромні кірадас. (Жінка зварила). Е ромні кіравла. (Жінка зварить).

Вправа I.

Випишіть з наведеного тексту усі дієслова.

Нілас аме піграс андо веш. Кроте аме кідас бурца, пала кодо келас ай ділябас. Кана авас кгеїре, дігдас о телевиза. Муре чгавореске предзекка (чальол) романі абатка. Вов камел те авел докторі. Аме жұтсараса леске анде кадо.

Дієслово, як й іменник та прикметник, належить до змінюваних частин мови.

Вправа II.

Складіть з дієсловами **скірін** (пишуть), **гінавен** (читають), **вакерен** (говорять) речення так, щоб, крім підметів і присудків, були в них і другорядні члени речення.

Дієслова ромської мови можуть виражати дію, або процес у теперішньому, минулому та майбутньому часі.

Наприклад:

піправ (ходжу)	пігредем (ходив)	джава (ліду)
уханав (чешу)	ухандем (чесав)	уханава (чесатиму)

Вправа III.

До наведених дієслів доберіть дієслова з протилежним значенням і запишіть за зразком.

Зразок: пгучел (питає) — пгучіне (відповідає).

Бувтарел (працює), шуддарел (охолоджує), пгутрел (відкриває), сувел (шиє), асал (сміється), лошал (радіє), пгарньол (біліє).

Романе чачіне Ромські приказки

1. Сар ту леске, авка вов туке.
Як ти йому, так він тобі
2. Холі біанел холі.
Гнів породжує гнів
3. Сако пескєро ашарел.
Кожен хвалить своє
4. Шел мануш, шел натурі.
Сто людей, сто поваг
5. Сако мануш мушінел пескєро дром те аракрел (те родел) коркоро.
Кожна людина повинна сама знайти свій шлях
6. Рувестар балева са еїлла.
З вовка сала не буде
7. Ко сір сувел, сір пгутерел.
Хто швидко шиє, той швидко поре
8. Налачго Ром, со лес ваш пескєрі файта лад-жал.
Поганий той ром, що свого роду цурається
9. Ко авел сір, пгерел о пані, ко авел насіг, пгерел е чік.
Хто прийде скоріше - набере води, хто прийде пізніше - болота

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**

Редакція не завжди поділяє позиції авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а,
телефакс 1-58-05.
E-mail:romaniyag@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniyag.boom.ru

Віддруковано в Ужгородській місській друкарні, вул. Руська 13.
Умов. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 820

Е штар пграл тай е хохамні ромні

Сас трін пграл, барвале пграла! Тай кодо сас паша форо Neusiedlersee. Екг лачго тган, пгуре शुкар ко-пача коте тай о кгам пекелас. Тай пгенел о екг пграл: "Аме рай шай авас, море, кай сі аме касаве лачге ромня тай пгєня тай деа тай чгавора. Амари ніпо лачго!". Пгенел о кавер пграл: "Дікг соскі лачгі мурі ромні. Аба мурі трінєного детєгара гейлас танел о тгуд тай о хабен". "Яй", - пгенел о кавер, "мурі палем екг сємо май сани ай екг цєра насвали ай кінєшо-й. Ме муря ромня зоралєс камаві!".

Де тай о штарто пграл пгенел палал: "Де тумє ашарєн тумаре ромнян. Мурі ромні сі краєскія англа тумаре ромнян!". "Мішто", - пгенєн є кавера, "ту фєрі тра ашарєс міндіг, ке коді сі трі ромні!". "Ай ві каде сі", - пгенел. "Де шунєн", - пгенел о май цікно пграл, "со пгєнав тумєнге. Дікєн кутка кай зелєно чар, пала плай сі екг пгуро копачі. Тай єг мануш шай гарадьол андрє андо копачі. Шуєнєн аханак со пгєнав тумєнге: май дікгаса савєскі ромні со май лачгі тай май чачі. Ме керав ма о сунто Дєл тай ме джав андо копачі. Тай тумє гїрєшєдїна гой о сунто Дєл анде сако пгуро копачі джал те совєл, ке коте май мішто леске. Тай кон джал коте, те мангєл, те рудїй (модлієнєл пєс), кодо ві керєл о сунто Дєл!".

Тай пє раті кіравєн, о хабен тай хан. Пала кодо дєн пє тєїлє. Коран дєтєгара о екг пгенєл! Андо гав сі пє джав по гратєнго пїяцо (базари). Ай гєїлас гарудас пєс андо копачі. Катка є ромня аба пєнґє ная пгєгрєн, є єг сірдел о дікгло є кавер па какі ріг, екг сірдел, бандярєл є крєтїнца. Тай чї джанєн сар пє керєн, гой те шай нашєн ко копачі. Андо копачі палєм рєсльон андє ві трін мурш. Тай джал є англунї ромні коте паша копачі. "Ай сунтоєн Дєвла, чумїдав тє вастора! Жутїн ма, де ма ті бахт, зор, міндіг лачгі ромні т'авав паша мурі фамїлія тай мурє ромєске, де лес зор тай бахт, сунтоєн Морїюф!". "Джа кгеїре", - пгенєл о гласо анда пгуро кашт, "каде авла!". Джал є дуйто ромні: "Сунтоєн Марїю, чумїдав тут, ман най ма чгаворо, жұтїн ма т'авєл ма цікноро! Т'авєл мурі фамєлія, т'авєл муро дад ві кодо те шай асал екгвар, ке міндіг брігако (смутно)!". "Джа кгеїре, каде авла!", - пгенєл о гласо анда пгуро кашт. Джал є трїто ромні, ві кодї мангєл варєсо, ві кодо лаке пгєндєс мішто. Тай джан андо цікно гав паша паї, паша форо Neusiedl am See тай шон андє посотї трїє, штаре кгаїнан сако. Е май пгурєдєр ромні джал паша копача. Сар екг сєп вулуй пє те на дікєл ла кгонїк, гой ві вой джал. Е прєшо краєскія ромні. Тай джал паша копачі ай мангєл: "Ай, сунтоєн Марїю, коррєр лес, коррєр мурє ромєск! Лє леско траїю! Лє леске ягга лєсар тай коррєр лес, ке кутка палай вулїца, пє кавер ріг лєшіє муро пірамно. Сунтоєн Марїю, жұтїн ма, чумїдав, те сомнакує пурє". Мішто. Тай шундєс аханак, со пгєндєс є ромні.

Е ромня са пє пєні бувтє аңдо гав, савї май сіг кгеїре рєсєл, савї нїчі. Барї яг керєн є сікра сїябія, є балвал джал, кіравєн є ромня, інтрєго дївєс, са пала пєїке кганян тай галушкі тай пгарадо хумєр, тай шах тай зумїн. Са аба гата?! Тай авєн є пграл. "Яй, со кердан пгучєн є пграл: галушкі тай пєїке кганян тай пгєгєрдо хумєр, анєн акордє, анєн інтрєго англа ма!". Е Ром шон пє коте са англа паша кодї ватра! Какі мурі май пгурї шей кірадєс, андєс кєборє кганян, є май барє кганян, со сас андо гав.

Тай о Ром пгенєл лаке: "Дур дро-мєстє сімас адєс є гаджєса мє парудєм є гратєс, пгєро гаджє сас, дє андєм тукє кгеїре савор-ро! Май те шутанєс мангє, те хав, пала кодо шай бєшєс аменгє, пїєс кавєа тай пала кодо бєшєс тай акггарєс лє шогоркїєн тай коте бєшєса аменгє!". "Іюй, іюй, каде те авєл!

Е чгяя гїлабєн пєнґє пє маля. Е борора авїлє са пєнґє ромєнца. Ке со мангє, са о сунто Дєл керєл пєнґє. Но є май пгурї боврі лачго хабе кірадєс, ке вов пгєндєс лаке: "Джа андо гав", - андо копачі сар сас, "тай лє май барє кганян со дєна тут тай кірав є май гїрєшо зумї, тай о май прєшо дудум, тай шах, тай галушкі, тай дє лес кон сі андо копачі. "О Дєвла, ха мангєс тут со мє кірадєм ка-дала май лачгє хабената". Ай пгучєл анда кашт о гласо: "Тїрє чгаворєн даннас лєн хабєн?". Вой пгєнєл: "На дїньом нїкас". О хабен чга тукє кірадєм

Мішто, авєл є раті, керєл те ровєл, тай лєл о шун-гар тай макєл пє пєске ягга. Лєл о Ром тай керєл пє: "На ров, мурі цікні гаджі! На ров! Ай соске ровєс, ай пгуро сїм аба ві кадєй!". Катка пала лако думо авєл лако пірамно, ке аба бїшадєс лєскє пошта, гой коте сі, тай аба коррєїло тай чї бїїрі те траї. Авїлас катка тай шутєс са інтрєї лабоша са англа чорро тай англа пєско пірамно тай пгенєл лєскє: "Рандє є пїїрі!". Пгенєл: "Ай кон-ї кадо, шей? Кон сі паша тукє?". "Дє о чорро, чї джанєс, о гаджє чорро кутка, со вакарїєй міндіг тїрє гратєс тай гїрїєй лє, тай со муклан андє пїїрі. Нашї мукєс лєс кадє, муклєм те хал. Но хал о чорро?!". "Мішто", - пгенєл.

Тай лєс ла пє ратя. Тай сєс ла дуй чурні тай лєс ла тай пганглас ла ка лаке чурні кай о копачі. Тай сєс касаво дєс, гой бут сунґої (ціццєра) сєс! Тай шутєс ла тєїлє. Е Рома традїєн-тар. Вов палє ачгїєлє лєсє. Коте. Тай пганглас ла ко копачі лаке чурнєнца тай муклас лє сунґої (ціццєра) те хан ла. Тай атунчї пгєндєс лаке: "Сар ту ман хохадан тай камєсєс те мундарєс ман, чоррєрєс тай ві мурє чгаворєн, аханак катє сі те хан тут є бїрувлєя". Тай муклас ла коте ай хуклас по вурдон тай адєс траї. Те на мувлас джї адєс траї!

Катар є Цєя Стоїка
Обкерді стїпїстка Аладар Адам
О фєнкіїпо: Марєк Калєя, 15 бєршєнґо

КРОСВОРД

Правильно відповівши на питання ромською мовою, ви зможете відгадати ключове слово кросворда, а також отримати чудовий подарунок, який чекає на вас у редакції.

Відповіді надсилайте на нашу адресу, не пізніше 30 березня 2001 року!

1. Квітка, з якої народилася героїня казки Г.Х. Андерсєнєн "Дюїємочкєчєка".
2. Найгарнїша квітка з терьянєм.
3. Якого кольору квітку дарують, освідчуєчися лудїєнї в коханнї?
4. Квітка з лікувальними антисептичними властивостяма.
5. Що залишаєтьсє зробити кожній зїрванїю квіцї?
6. У яку пору доби, нїбито, цвітє папороть?

Відповіді на кросворд, надрукований у № 4 (33):
1. Фарба. 2. Тєтраді. 3. Бєрш. 4. Курко. 5. Лұя. 6. Сєвато. 7. Параштунє. 8. Марцї. Ключовє слово кросворда: **Фєб-руарї.**